Бүгү чурттарның пролетарийлери каттыжыңар!

ПЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 46 (10943) | 1979 чылдың февраль 23, пятница | 1925 чылда үнделилеттинген | Өртээ 2 көп.

Бөгүн — Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнү

МАРТ 4 1979

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ХҮНҮ

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ ЧОННУҢ ЧАҢГЫС ЭВИ

Өвүр районнуң соңгукчуларының хөй санныг төлөлекчилери Хандагайтының Культура бажыңына чыглып келген. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге Тываның № 392 соңгулда округундан депутатка кандидат, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары Григорий Чоодуевич Ширшиниң соңгукчулар-биле ужуражылга хуралын Өвүр райкүүсконың даргазы А. Б. Семис-оол ажыткан. Хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюрозун СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр бир үнбиле бедик көдүрлүүшкүнүг соңгаан.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи, СЭКП Өвүр райкомунуң бирги секретары Ч. Х. Ооржак ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында илеткел кылгаш, совет социалистиг демократиялыг улусчу үзүк-шыларын делгеренгей-биле таныдырлаан. Республиканың болгаш районнуң ажылчы чоннары, СЭКП ТК-ның бүгү соңгукчуларга Кыйтырылыңга улам сорук киргеш, соңгулда кампаниязына күш-ажылды болгаш политиктиг улуг көдүрүүшкүн-биле идеологиг киржип турарын ол демдеглээш, соңгулдадан соңгулда чедир районнуң хөгжүлдезин сан-түүнерге көргүзүп, районнуң ажылчы чоннарының мурааунда турар чугула сорулгаларга доктааган.

Бүзүреттирген кижи депутаттың кандидадының партийжи болгаш хөй-ниитичи ажыл-чорудулгазын тыылганнарга таныштырган, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнү—1979 чылдың март 4-те боттарының бадылаашкынын төлептиг кандидат Г. Ч. Ширшин дээш бир эш-сеткилдиг бээринче ожарны кыйгырган.

ВЛКСМ Өвүр райкомунуң бирги секретары С. М. Достай, «Торгалыг» совхозтуң директору Т. М. Моңгуш, «Кызыл тук» совхозтуң ферма эргелекчизи П. К. Кара-Сал, Солчур школазының башкысы С. К. Монгуш олар ужуражылга хуралынга санал бергеш, боттарының коллективтеринин ажыл-херектериниң байдалын, соңгулдаларга белеткел ажылдарының чоруп турарын чугаалап, партияның болгаш күүсүнүнүг ада сагыш салыышкыны дээш өөрүп четтиргенин илергейлеп турганнар. СЭКП-ниң болгаш Совет күүсүнүнүг ленинчи даштыкы политиказын бүрүү-биле чүүлдүгүнүн турарын чугаалаап, олар кыдат агрессорларның социалистиг Вьетнамче халдаанын киленгеш-биле буруу шаңнышаан, Совет чазактың медеглелин бүгү деткин турарын илергейлеп турганнар.

Санал бергеннер депутатка кандидаттың ажыл-чорудулгазын бедин-биле үнелеп, аңаа боттарының чатыларын киргеп болгаш соңгулдалар хүнүнде боттарының бадылаашкыннарын районнуң соңгукчулары коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогунуң кандидады Г. Ч. Ширшин дээш бээрнинге бүзүрелдиин илергейлээннер.

Депутатка кандидат Г. Ч. Ширшин сөс алгаш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга дешпилин, бедик идеелди көргүскеин дээш республиканың база районнуң ажылчы чоннарынга улуу-биле өөрүп четтиргенин илергейлээн болгаш ол улуг бүзүрелди, бедик харысалганы күүседир дээш бүгү күжүн, билиин харам чокка бээрин бүзүреткен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге мурнуда соңгулдалардан бээр бистиң чуртувуска болгулаан тоотулуг болуушкуннарның, оларның аразында СЭКП-ниң XXV съездиниң, ТК-ның Пленумнарының, ажок улуг ужур-дузазын кандидат онзалап демдеглээн. Ол улут болуушкуннар чурттуң политикалы-политиктиг, социал-экономиктиг хөгжүлдезинин, партияның болгаш күүсүнүнүң иштики болгаш даштыкы политиказының угланыышкынын тодаратканы. СЭКП болгаш Совет күүсүнүнүг ленинчи даштыкы политиказының чайгылыш чок боттандырыш турарын оратор демдеглээн, маадырлыг Вьетнам улуска удур кыдат агрессиясы буруу шаңнаан Совет чазактың медеглелин бүгү улустуң, оон иштинде Тываның ажылчы чоннарының бүрүн деткин турарын онзалап айыткан.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязын болгаш эвилелдешкен база автономнуг республикаларның Конституцияларын хүлээн алганы, Улуг Октябрьниң 60 чылын баймраанны совет улустуң амыдыралынга онзагай болуушкуннар болган. СЭКП ТК-ның июль, ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирдеринде, ол Пленумнарга эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде болгаш чугаазында онгу беш чылдың үш чылдарының түннелдери үүлүртүнгенин, беш чылдың артыкы база дараазында чылларда чурттуң хөгжүлдезинин талазы-биле сорулгаларның тодараттынганын Г. Ч. Ширшин демдеглээн.

Оон ыңай депутатка кандидат соңгулдадан соңгулда чедир республикага болгулаан чугула болуушкуннарга болгаш социал-экономиктиг хөгжүлделерге доктааган. Тыва АССР-ниң баштайгы Конституциязын чугаалажып көргеш, хүлээп алган. «Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин улам ыңай комплекстиг хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы хүлээп алдынган.

Республиканың үлетүрүүнүң кол фондузу 1,5 катан көвүдээн, продукция бүдүрери дыка өскен, хөй санныг школаларны, ясли-садтарны, культура албан черлерин тутган. Сөөлгү чылларда агаар-бойдустуң берге байлалдары турзажок, партияның болгаш чазактың дузаламчызының ачызында көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазы дыка быжыккан, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрери көвүдээн.

Республиканың ажылчы чоннарының материалдыг байлалын улам экижидер талазы-биле эвээш эвес ажылдар кылдынган. Улус өөредилгезинде, кадык камгалалында, садыг болгаш амыдырал хандырылгазында хөй эки чүүлдер кылдынган. Ажылчы чоннар ортузунга идей-кижизидилгелиг ажылдың деңнели бедээн.

Г. Ч. Ширшин Өвүр районнуң ажылчы чоннарының күш-ажылчы чедиишкиннерин демдеглевишаан, оларның мурнунда турар сорулгаларга тодаргай доктааган. Ылаңгыя мал кыштаглаашкының организастыг чорудары болгаш доозары, малдың янзы-бүрү чидириглерин бүгү хемчеглер-биле кызырары, төрүүр малдардан чаш төлдерин хөй-биле дорукторуп алыры, часкы тарылгага белеткелдерин хынамчалыг чорудары хүнүн чугула айтырыы болуп турар. Мал ажылының продуктуларын бүдүрериг көвүдедири болгаш күүнеге эт, сүт, дүк садарын улгаттырарын чедип алыры районнуң партия, совет, хөй-ниити организацияларының, ажыл-агыйларының удуртукчуларының, специалистериниң, малчыннарының эң чугула сорулгазы болуруп депутатка кандидат онзалап айыткан. Районнуң ажылчы чоннарының амыдыралының культуразын бединдериге, чурттакчылыг черлериң чаагайжыдылгазынче, кижилерни коммунистиг мөзүг-шынарга кижизидериге доктаамал кичээнгей салырының чугулазын ол демдеглээн.

Кандидат оон ыңай онгу беш чылдың дөртү чылында республиканың мурнунда турар сорулгаларга, ам-даа чедир шиитпирлеттинмейн турар айтырыларга тодаргай доктааган. Оларны шиитпирдээр төлөде, бүгү черлерге социалистиг чарыыны калбартырының, бүдүрүлгениң ажыктыы, ажылдың шынары, хумагалыг болгаш кампалгалыг чорук дээш демиселди күштелдирериниң эргежок чугулазын ол онзалап демдеглээн. Г. Ч. Ширшин чугаазының түүнелинде өвүрүүлер СЭКП-ниң XXV съездиниң, ТК-ның июль, ноябрь Пленумнарының, партияның XVII область конференциялының шиитпирлерин, бо чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге төлептиг салыышкынын киирер дээринге бүзүрелин илергейлээн.

Т. МОНГУШ.

ШУПТУ КОММУНИСТИГ СУББОТНИКЧЕ

Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүндеи бээр 109 чыл болганынга алдар кылдыр коммунистиг субботникти эрттирер дугайында эгелекчи саналын Тываның ажылчы чоннары изин-биле деткин турар. Үлетүр бүдүрүлге, тудуг черлеринде, транспорт организацияларында болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринде эртип турар митингилерге, хуралдарга коммунистиг субботник хүнү —апрельдиң 21-де эң-не ажыктыг болгаш шынарлыг кылдыр ажылдаарын ажылчы чоннар шиитпирлеп турарлар.

Февраль 22-де Кызылдың пассажирлер АТБ-зиниң клубунга эртенги эдлчет эгелээр мурнуу чарыында чолаачылар, септекчилер, инженер-техниктиг ажылдакчылар, албан-хаакчылар чыглып келгеи.

— Таптыг-ла 60 чыл мурнунда Москваның сортировочная депозунга коммунистиг субботник эң баштай болган. Оон бээр-ле Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң саналы-биле чыдыг-на кызыл субботаны эрттирип, ону ёзулуг күш-ажылчы байырлал кылдыр демдеглеп келген—деп, АТБ-ниң мурнакчызы, таксомотор чолаачызы М. И. Сымчаан чугаалаан. —Ынчангаш Москваның демир-орукчуларының кыйгырыын ёзугаар апрель 21-де чаңгыс кижи дег коммунистиг субботникче үнүп, ол хүннүң ажыл төлевирин беш чылдың фондузунче шилчидерин саналдан тур мен.

М. И. Сымчаанның саналын токарь В. Н. Засов, профком даргазы А. П. Овсяннікова, моторист П. К. Чернышев, автобус чолаачызы Г. А. Горев болган оскелер-даа деткин, автобустар болган таксомотор чолаачылары, бир-бир хөлчеглерин, а септекчилер, инженер-техниктиг ажылдакчылар бүдүн ажыл хүнүн субботник саныңга киир ажылдаарын хүлээнгенер. Инитизи-биле пассажир АТБ-зи коммунистиг субботта үлүүнге киир 500.000 пассажир километрин, 2,5 мүн төлевирлиг километрин эртип, 50 мүн пасеажирин дажыглаар деп чыылганнар чаңгыс үнбиле шиитпирлээн. Оон ажылдап алдынган акшаны беш чылдың фондузунче бүрүүбиле шилчидер.

Т. МОНГУШ.

ССРЭ-ниң камгалал министриниң ДУЖААЛЫ

1979 чылдың февраль 23. **№ 39** Москва хоорай.

Эштер солдаттар болгаш матростар, сержантылар болгаш старшиналар!

Эштер прапорщиктер болгаш мичманнар!

Эштер офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң хоочуннары эштер!

Бөгүн бистиң Төрөөн чуртувус Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүн байырлап турар-дыр.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге база ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга белеткелбиле холбаштыр бо байырлалды совет кижилериниң политиктиг болгаш күш-ажылчы идеекейиниң чаа көдүрлүүшкүнүнүң байдалында демдеглеп-турер-дыр. Онгу беш чылдың онзалдаларын доллур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарыш калбак нептерээн. Ажылчын аңгы, колхозчу тараачыннар, улусчу интеллигенция СЭКП-ниң XXV съездиниң тоолгулуг шиитпирлерин амыдырала соруктуг боттандырып турар.

Тайбыңга ынакшылдыг ленинчи политиканы Совет Эвилели акы-дыңма социалистиг чурттар-биле кады чайгылыш чокка чүткүлдүг чорудун турар. НАТО дээр шериг блоктун боо-чепсекти эндере бүдүрүп турарының, Кыдаттың амгы удуртулгазының талазындан реакцияның күштериниге шуут деткимче берип турарының байалдарында Коммунистиг партия биле Совет күүнө чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаарының база тайбыңны камгалаар болгаш агрессчи күштерин кичээндирер сорулга-биле бистиң чепсектиг күштеривисти улам ыңай сайзыраңгайжылдар дугайында могат чок саглыш салып турар.

Вьетнам Социалистиг Республикага удур кыдат маоистериниң өөскүдүп үвдүрген агрессиязының дугаймында медээни совет кижилер, бүгү дешпилгелиг кижи төрелгетен килеңнээн сеткил-биле уткаан. Ол кемниг үүлгедиглер болза, иниизи-биле Мурнуу-Чөөн Азияга хамаарыштыр, ылаңгыя Вьетнамга хамаарыштыр кыдат эрге-чагыргаларның каш чылдарның дургузунда чорудун келгени коргудуушкун болгаш ыңдыдыышкын политиказының дорт түүнели-дир. Пекиниң агрессиязынга холбаштыр Совет чалак бодунуң медеглелинге ССРЭ-ниң болгаш ВСР-ниң аразында наймрал база кады ажылдажылга дугаймда керээ ёзугаар алган хүлээлгелерин бистиң чуртувус күүседир апаарын бадыткаан. «Социалистиг Вьетнамдан холуң ырат» деп бистиң бүгү улузувус богун шиитпирлиг болгаш шыңгыы негеп турар.

Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары бүгү совет улус-биле бир дөмей, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, СЭКП ТК-ның Чиргине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежнев баштаан ТК-ның Политбюрозунуң иштики болгаш даштыкы ленинчи политиказын изин-биле чүүлдүгүнүп база чаңгыс эпсеткилдиг деткин турар. Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты болгандыр сырый каттышкан, боттарының чонунга кызыгаар чок бердинген ол дайынчылар Варшава керээзинин киржиичилерге күүнелериниң армияларының дайынчылары-биле кады чаңгыс эй дайынчы одурутта бистиң Төрөөн чуртувустуң, социалистиг дем каттыштырылга чуртларының ыдыктыг кызыгаарларын идеелдиг камгалап, улустарның тайбыңының болгаш айыыл чок чоруунуң камгалалында серемчиледиг туржун, коммунизмниг ондур улуг хераанге кызыгаар чок бөрөөн болуп турар.

Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары эштер!

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң хоочуннары эштер!

Бүгү улустуң байырлалы—Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 61 чыл ооо-биле силерге байыр чедирип турмен. Дайынчы болгаш политиктиг белеткелге, дайынчы мергежилди сайзыраңгайжыдарынга, сагылга-чурумуг болгаш организастыг болур чорукту быжыглаарынга улам ыңайгы чедиишкиннерлиг болуруңарны күүседим.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 61 чыл ооо дедеглээри-биле дужаарым болза:

1979 чылдың февраль 23-те чер-чериниг-биле 21 шакта бистиң Төрөөн чуртувустуң пайысылалы—хаадыр хоорай Москваны, эвилелдешкен республикаларның пайысылалдарынга, маадыр хоорайлар Ленинградка, Волгоградка, Севастопольга, Одессаны, Новороссийскиге, Керчиге, Тулага, маадыр шивээ Брестиге фейерверк кылыр.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 61 чыл ооо дедеглээри!

Маадырлыг совет улус болгаш оон Чепсектиг Күштери дедеглээри!

Бистиң бүгү тилелгелериветиң сорук киирикчизи болгаш организакчызы—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга алдар!

ССРЭ-НИҢ КАМГАЛАЛ МИНИСТРИ СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ МАРШАЛЫ Д. УСТИНОВ.

СЭКП обкомунда болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАГА БҮГҮ ТАЛАЛЫГ БЕЛЕТКЕНИР

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели «1979 чылда часкы хову ажылдарыга белеткелдиг болгаш ону чорударының талазы-биле немелде хемчеглериниң дугайында» доктаалды хүлээп алган.

«1979 чылда часкы хову ажылдарынга белеткелдиг болгаш ону чорударының талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын боттандырар база часкы хову ажылдарын чогуур, ойуда болгаш бедик шынарлыг чорударын хандырар соругга-биле часкы хову ажылдарынга белеткелге удуртулганы уңдезин-биле экижидерин база көдээ ажыл-агыйның ол эң чугула кампаниялын кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге чорударын хандырарын республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунга, Мелиорацин болгаш Суг ажыл-агый министерствозунга, Сельхозтехниканың күүнө комитединге, «Скотопром» трезинге, СЭКП райкомнарынга болгаш райкүүскомнарга, партия организацияларынга, совхозларның удуртукчуларынга болгаш специалистерингe СЭКП обкомунуң бюрозу база Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээдирген. Ол соругга-биле:

— районнар аайы-биле тракторларны, хорзун болбаазырадын кылыр болгаш тараа чаштырар машиналарны белеткээриниң талазы-биле даалгаларны совхозтарга болгаш Сельхозтехниканың күркомитединин септелге мастерскаяларынга бергеи болгаш оларның күүселдеи дээш хүн бүрүүнүң контролюн тургузар;

—кышкы агротехниктиг хемчеглерни боттандырарының, а ол ышкаш суггарыкчыларның, машинистерниң бригадаларын база звеноларын организастан белеткээриниң, суггаттыг черлерни ажыглаары-биле холбашкан өске-даа хемчеглерни боттандырарының талазы-биле даалгаларны күүседир хемчеглерни озалдыышкын чокка алыр;

— механизаторларның бүгүнити өөредилгезинин курстарында өөренип турар механизаторларның аттестациязын апрель 1-те чедир доозар. Часкы тарылгага техниктиг хандырылганың турум пунктуларынга болгаш көжүп чоруур агрегаттарынга ажылдаар мастер-эдиктчи кадрларны четчелээр, оларны эргежок чугула үүлдер база материалдар-биле хандырар;

— район бүдүзүнге база совхоз бүдүзүнге часкы хову ажылдарын чорударының планын болгаш технологтуг картазын апрель 5-ке чедир кылыр;

— апрель 10-та чедир хову турлагларын бүрүн белеткээр, часкы хову ажылдарынга бүгү районнарның болгаш ажыл-агыйларының белеткелиниң хынаалдарын доозар, аңаа техника септелгезинин болгаш үрезин материалдарының шинарынче кол кичээнгейин салыр.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң бергеин даалганы ёзугаар чүүк соөртүдгезинин шиитп хемчээлинге киирештир Тываның транспорт эргелели апрель 20-ге чедир Абакан станциязындан 20 мүн тонна үрезинин соөртүрүн хандырар. Тараа продуктулар бүдүрүлгезинин эргелели ол үрезиниерин арыглап кылырын болгаш фонд ёзугаар совхозтарга садарын база солчурун май 1-ге чедир доозар.

Көдээ ажыл-агый министерствозу, Респотребсоюз болгаш райкүүскомнар, совхозтарның директорлары, чурттакчы чоннуң хереглелиниге четпейн турар картофель үрезинин белеткээрин, а ол ышкаш оларны республикадан дашкаар черлерден соөртүрүн организастаарын май 15-ке чедир доозар хүлээглелиг.

Мелиорацин болгаш суг ажыл-агый министерствозу, «Тыва суг тудуг» трезиниг часкы хову ажылдары эгелээже чедир суггарылганың бүгү системаларының септелгезин база кылыр ажылдары доозулаан суггаттыг шөлдерин ажыглалга киирерин хандырары эргежок чугула.

Республика болгаш совхозтарга часкы хову ажылдарын чорударынга хереглээр нефть продуктуларын доктааттынган даалга ёзугаар соөртүрүн апрель 30-ге чедир хандырарын Кол нефть хандырылгазының Тыва эргелелиниге, Тываның транспорт эргелелиниге. Көдээ ажыл-агыйны бүдүрүлге-техника талазы-биле хандырарының күүнө комитединге СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели дааскан. Кыдыр-даар материалдарны кадалап шыгжаарының база оларны ажыр чарыгдаарын болдурбазының, ажыктыг кылдыр ажыглаарының, учет-оттёдүн экижилериниң талазы-биле хемчеглерни ажылдан кылган боттандырарын совхозтарның директорларына сүмелээн. Бо доктаалга дүүштүр Сельхозтехниканың күүнө комитеди часкы хову ажылдары эгелээже чедир бирги чартык чылдың фондузун ёзугаар совхозтарга бирги эдлчеге хөрүүн болбаазырадын кылыр болгаш тараа чаштырар машиналарны база минералдыг чемшичидилгелерин бөрөн хандырар; Сельхозтехниканың районнар болгаш районнар аразының салбырларынга база каттыжышкынларына бүрүн четчелеттинген тракторларны, солчулга фондузунуң белдирлерин болгаш агрегаттарын белеткээр, совхозтарга тракторларның техниктиг ажаалдазыының талазы-биле мастер-эдиктчилериниң звеноларын тургузар.

Часкы хову ажылдарының үезинде көдээ ажыл-агый техниказын болгаш өске-даа транспортту эң бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар соругга-биле Көдээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трезин, Сельхозтехниканың күркомитеди, СЭКП райкомнары болгаш райкүүскомнар, совхозтарның удуртукчулары доктааттынган даалгага дүүштүр Ставрополь крайның Ипатовск районунуң дуржулгазын ёзугаар комплекстиг отрядтарны тургузары эргежок чугула.

СЭКП Кызыл хоорайжу болгаш хоорай күүскону часкы тарылга үезинде өөрөн хемчеглейин салыры чугула.

Сеңгеледе болгаш часкы хову ажылдарынга киржир механизаторларга, бүгү ажылчыннарга культура-амыдыралдың таарымчалыг байдалын тургузарын, оларны шынарлыг аъш-чем-биле үзүктел чок хандырарын СЭКП райкомнарынга болгаш райкүүскомнарга, парткомнарга, бүдүрүлгелериниң удуртукчуларынга, совхозтарның директорларынга сүмелээн.

Көдээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүдүн өстүрүп аалыры дээш ховуларның ажыл-ишчиларының ортузунга Көдээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трезин, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозу, СЭКП райкомнары болгаш профсоюзлер база комсомол организацияларын социалистиг чарышты улам калбартыры эргежок чугула. Чарышчыл калбак нептерелдерин болгаш түүнелдериниң деңнелдиин хандырар, ажылга эң эки көргүзүүлерин чедип алган коллективтерин болгаш мурнакчыларны мораль болгаш материал талазы-биле шаңнамактаарының хемчеглерин ажылдан кылыр. Маңаа хову ажылдарының шынарынче, бүдүрүлгеге өртемнин чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дүжүлгаын калбак-биле нептерелдиниге онза кичээнгейин салыры чугула.

ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ

А. Я. Пельше-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны

Риганың Киров соңгулда округунуң соңгукчулары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаждар Совединге бо округтан депутатты кандидады, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы Арвид Янович Пельше-биле февраль 21-де ужуражкан.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи—Латвияның П. Стручки аттыг Күүнө университединиң ректору профессор В. О. Миллер А. Я. Пельшениң амыдралчы оруунуң дугайын чугаалаап, соңгулдалар хүнүнде коммунистерниң болгаш партия кежигүннери эвестерниң бузулбас блогунуң кандидаттары дээш бадылаарынче соңгукчуларны кыйгырган.

ССРЭ-ниң бүгү соңгукчуларынга, хамаатыларга СЭКП ТК-ның Кыйгырымының болдурганы кайгамчык улуг көдүрүүшкүнүн чүве чугаалаан кижилер айыткан, күш-ажылчы коллективтер чаа хурлаырларны тып, партияның айтыышкынларын, 1979 чылдың болгаш онгу беш чылдың даалгаларын чедиишкиннинг күүседир дээш моон соңгаардаа улам шиитпирлиг ажылдаарын демдеглээннер.

Чыылганнарның чылын-биле уткаанны А. Я. Пельше чүве чугаалаап, аңаа бедик идеелди көргүскеин дээш соңгукчуларга өөрүп четтиргенин илергейлээн.

СЭКП-ниң XXIV болгаш XXV съездилериниң, партия Төп Комитединиң, оон дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин амыдырала боттандырар дээш бистиң улузувус коммунизм орууна бурунгаар базымны кылган. Совет кижилер ленинчи партиниң иштики болгаш даштыкы политиказын, оон соңгулда системазын изин-биле чүүлдүгүнүп турар.

(Тончүзү 3-кү орында).

БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Дүүн Кызылда, Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге турасказаан байырлыг хурал болган. Хуралды СЭКП Кызыл хоорайкомунуң бирги секретары А. И. Пожидаев ажыткан.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүнүң дугайында илеткелди республиканың шериг комиссариадының политикидизиниң начальниги, подполковник В. Я. Сердюк кылган.

Шериг хүнүнге турасказаткан хуралдаа республиканың өске-даа чурттакчылыг черлеринге эрткилээн.

СОВЕТ АРМИЯГА АЛДАР!

Ленинградтың Ленин орденниг шериг өкругунда Кутузов аттыг Кызыл туктуг адыгжы полкту хамааты дайынының Маадыры Ян Фабрициус 1918 чылда үндезилеп тургускан.

Полктуң амгы салгалы хоочуннарының дайынчы чаңчылдарын быжыг сагып, кезээнің дайынчы алдарын күш-ажылчы чедишкиннери-биле улам быжыглап турар.

ЧУРУКТА: кезектің дайынчы алдар музейи. Полктуң хоочуну, курлавырда подполковник Н. И. Калентьев аныяк дайынчылар аразында.

ҮНҮМ КАТТЫМ

Вьетнам Социалистиг Республикаже тенек аараан кыдат маоистерниң халдаанының дугайында медээни радиодан дыңнап, солуннардан номчаш, сагыш-сеткилимниң ханызындан килеңнээнимни илередип тур мен. Маңаа хамаарыштыр Совет чазактың медеглелин бүгү тала-биле деткип тур мен.

Дайын халавын караам-биле көруп, фашистиг Германияның ССРЭ-же оор өзу-биле халдааны ол үеде бодум интернационалчы хүлээлгемни күүседип, акы-дүңма Украинаның Ровно, Дубно хоорайларын болгаш хей-хей чурттакчылыг суурларын эки турачы эш-өөрүм-биле хосташтым.

Тайбың чылдарда В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинатка ажылдап келдим. Ам бо хүннерде пенсияда мен, чылыг, чырык, делгем бажыңда чурттап олур мен.

Акы-дүңма Вьетнам Социалистиг Республикадан кыдат аг-шериин доп-дораан үндурерин килек-биле негеп, бодумнуң фронтучу үнүмүү бүгү совет улустуң делегейге тайбың дээш демиселчилериниң үнүнге каттым.

Коммунистиг партиявыс болгаш Совет курүневис бүгү делегейге тайбыңны мандыдар дээш болдунар-ла хемчегларни ап турарын бистер, совет кижилер, эки билир бис. Ынчангаш партия болгаш чазактың иштики база даштыны политиказын бүрүнү-биле деткип турар бис.

Совет кижилер бодунуң чуртун, акы-дүңма социалистиг чурттарны камгалаарынга кеззеде белен.

Т. МОНГУШ,
фронтучу.

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

Февраль № 2 (82)

НАЙЫРАЛ

Ровно хоорайга база катап баар аас-кежик чоокта меңээ таварышкан. Ол хоорайны немец-фашистиг эжелекчилерден хостаанындан бээр 35 чыл болган оюшга тураскааткан байырлалга баргап Тываның делегациязының составынга киржип, аңаа чордум.

Ровно — бистің Кызылыс-биле төрелдеш хоорай. Бо хоорайның эрткен төгүзү магалыг-чаагай. Украин улустуң революсчу болгаш дайынчы төгүзүнге эвээш эвес чырыткыланчак арынны ол тургускан, оң кудумчулары олум чок Кобзарьны, улуг Бальзакты, революсчу Джон Ридти, эрес-маадыр Ярослав Гашекти билир. Н. Островскийниң, В. Короленконуң талантызы ровно черге өзүмнү алган. Алдарлыг полководчулар К. Ворошилов, С. Буденный аттыг шерии-биле бо хоорайны хостаан. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында немец-фашистиг эжелекчилерден Ровнону хостажыр аас-кежик бистерге, тыва эки турачыларга, база таварышкан.

Ынчангаш бо хоорайны эки турачы эш-өөрүм-биле кады хосташкан кижиге меңээ, сагыжымга хей-ле үүлдер киргеп. Ровнонуң аэропортунга чедип кээриивиске, бисти порттуң удуртукчулары эвлеп-эвилеп үткүп алды. Тываның делегациязын үткүп хүлээп алырын оларга-ла дааскан хире, бистерни үргүлчү ол-бо черлерже үдеп чоруп турдулар. «Тайбың» деп гостиницага бистерни чыттырып каан. Эртенинде № 2 школаның өөреникчилери-биле ужурашкаш, Деражно суурже чоруптувус. Ынчан улуг хар чаап турган чүве, бир метр чыгам харга мунгаштаган машиналар эмгежок, бистің «Волгавыс» база чоруп надап кагды, күштүг машина эккелгеш, бисти суурга чедирдилер. Бистің эң баштай хосташкан суурувус бо-ла болгай. Ынчан хей эвес бажыңнарлыг бедүүн суур турган чүве. Кижи бүгү чүвени орта кайын эскерип чораан боор— чер болганда-ла оңгар, үрелип бузулган, өрттенген бажыңнар ынчан көстүр боор чүве. Ам дээрге бо суур магалыг-ла өзүп сайыраан, хей-хей будурулгелерлиг ёзулуг хоорай апаргаан суур болду.

Деражнога биске баштай музейни көргүстү, анда тыва эки турачыларның бичии чаштары бистерни кайгамчык-ла өөрүшкү-маңнайлыг уткудулар. Революцияның, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннарының дугайында материалдарны бо школаның өөреникчилери, илаңгыя пионерлери дыка-ла хойну чыын алган, кижи бүрүзү бо чаагай херекке киржип турар деп чүве билдине бээр чорду. Школа боду база музейлиг. Анда тыва эки турачыларның дугайында хей материалдар чыгдынган. Тывага парлаан орус, тыва номнарны, «Шын» солуннуң элээн каш дугаарларын улуг столда делгеп каан. Оларның аразында биске шагда үнген орус-тыва словарь база чыдыр. Ону сонуургап көре бээримге, башкыларның чамдыызы тыва дылды өөренип турар улус бис деп чугааладылар. Ап чораан номнарымны бедекке сунгаш, орус-тыва дылдың чаа словарын чорудун бээр боор аазадым.

Ооң соонда коридорга пионерлериң хүндүүт чыскаалы болган. Пионерлер кылып турар ажылының дугайында биске рапортун берип, тыва чогаалчыларның очулдуртуп-ган шүлүктерин орус болгаш украин дылдарга номчуп бердилер. Ооң соонда акы-дүңма хөөрүнге чордувус. Ынаар бар чыдырывыста, бир аныяк башкы тура дүшкеш. «Мээң ада-иемниң бажыңы бо. Ынчан мен он шаа харлыг турган мен: Бистің огородувустуң иштинге немецтер үгербооларын тургузуп алгаш, силерни боолап турган дээр чораан» — деп чугаалады. Шынап-ла ол суурнуң соңгу чөөн талазында бүүрелчиннерден бистер шаап хөлдаан улус болгай бис. Ол черни ам тураскаал хевээр кылдыр арттырып каан, анда ыяш хөлчок үнген деп биске чугааладылар. Ол арыгны ам «Тываның арыы» деп адай берген бис дидилер.

Хөөрнүң кырында магалыг эки тураскаалды кылын каандыр. Ооң баарында улуг плита дашта бо суурну хостажып турган өлүрткен даймнчыларның аттарын бижип каан. Хөөрге келген улус чаап турган харны ат бижээн плиталарның кырындан холубиле аштап, ол аттарны биске көргүстү. Сат Монгуш дээш оон-даа өске алаан каш тыва эки турачыларның аттарын анда бижээн. Деражно суурнуң иштинде эрги көөрүглерни танып, моон мурнунда пулеметтуг чоруп турган черлеримниң уг-шиин тып ап чордум. Суурнуң төп кудумчузун «Тыва эки турачыларның» кудумчузу деп адаан. Дайын мурнунда Деражнонуң чурттакчыларының саны 5 муң хире турган, ам 65 муң ашкан деп биске чугааладылар.

Ровнога турувуста бир кежээ тыва эки турачыларга болгаш бистің республикавыска тураскааткан тускай дамчыдылганы радиодан дамчытты. Ооң аңгыда, Улусчу чогаадылга бажыңының тургусканы эки турачылар дугайында кыска кинону база көргүстү.

Ровно областың кайы-даа хоорай, суурларынга чоруурга, маадырларны мөңгежиткен тураскаалдар дыка хей болгаш төөгүге хамаарышкан черлерни ончут-ла камныг ажаап, кадагалап турар чорду. Черле ынчан украин улустуң совет кижилериниң акы-дүңма найыралынга бердинген деп чүвезин кижи магадан ханмас. Бистің тиилеттирбес күжүвүс — кадыг-берге демиселге каңналган найыралда деп чүвени кижи ала-чайгаар-ла бодай бээр чорду.

Байырлал соолунде бистер аттаныр деп турувуста, Ровнонуң чону Тываның бүгү чонунга, эки турачыларывыска байырлысты чедириңер деп чагаан чүве. Оларның чагының күүседип, Совет Армияның хүнүн таварыштыр ол байырлыны силерге дамчыдып олур мен, эргим эки турачы эш-өөрүм.

А. АК-ООЛ,
эки турачы.

ЧУРУКТА: Ровнога ужуражыышкын үеде.

Салгалдарның тудуш харылзаазы

ТАЙБЫҢ ИШТЕ

Павел Оттукович Балган-оол бистің Каа-Хем районуң Бүрен-Бай-Хаак суурунда чурттап орар. Алыс бүдүрүңдеп топтуг-томаанныг, сагыш човангыр кижини суурнуң чону кончуг хүндүлээр. Павел Оттукович — Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи. Фронтудан эвээ келгеш, төрээн совхозунга ажылдап эгелээн. Оон бээр-де мал ажылындан үнмээн, ол ам каш чыл улаштыр хой кадарып, районнуң эки ажылдыг малчыннарының бирээзинде санадып турар. Тоску беш чылдың түңнелдери-биле ол Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнибиле шаңнаткан. Фронтучуның дайынчы орден, медальдарынга тайбың иштин база бир хавыязы ынчалдыр немешкен.

Балган-оолдуң оолдары адазының оруун бүдүмчелиннибиле өстеп чоруурлар. Улуг оглу Николай шериг албаныи эрттиргеш, чедип кээрге, адазын хой бригадазының бригадириңге дирекция томуйлаашы, оон кадарып турган хойларын аңаа хүлээдип берген.

Павел Оттукович назы-хары улгатканындан бригадир ажылын ескe кижиге хүлээткеш база катап хой кадарып эгелээн. Ол аразында хеймер оглу Виктору база-ла шериг албаныи эки эрттиргеш, ээп чанып келген. Виктор адазының, акызының үлегерин эдерип, хойжулай берген. Балган-оолдар «Бүрен» совхозуң мурнакчы хойжулары. Адашкыларның ажылында бир онзагай чүүл бар. Ол чүл дээрге, оларның чылдын-на бот-боттарының аразында социалистиг чарыштыг ажылдан турары болур. Ол чарышка бир чылын адашкыларның бир оглу, а чамдыкта Павел Оттукоович боду-даа тиилекчи боор үнер.

В. ГАЙДУК.

БУЛУҢ-БАЖЫ ЧУРТТУГ

Тудугжунуң мергежилинге өөредири-биле аныяк дайынчыларны шериг-тудугжу кезек чылда ийи катап хүлээп алгаш, бедик мергежилдиг дайынчыларны белеткеп үндүрүп турар. Тускай хеп кедип, холунга мастерок тудуп алырга-ла, тудугжу болу бербес дээрзин аныяк дайынчылар ыяк билирлер. Аңаа быжыг тура-сорук, сонуургал негеттинер. Аңаа дайынчы, бедик мергежилдиг тудугжу Алексей Хуруттуң дугайында чылыг сестерни оон командирлери бо-ла чугаалашкан. Алексейниң уран холдарын, оон чымчак сеткилдиин болган чок-ла мактап турарлар. Чүге дизе А. Хуруттуң көргүзүглери кеззеде бедик, кылган ажылының шынары эки болур. Алексей тудугжунуң мергежилин шериг баар мурнунда-ла шиңгээдип алган.

Эрзин районда Булуң-Бажы суурга чурттап, ажылдап тургаш, шеригже келдирткен ол чүгле тудугжу эвес, кандыг-даа техниканы башкарып билир кижи болган.

Шериг албаныиың баштайгы хүннеринде-ле Алексейниң ажылгырын, тутканы-на чүүлүн сеткилинден кылырын эш-өөрү болгаш командирлери эскерип каап, ону комсомолчуларның тудугжу бригадазының бригадириңге соңгун алганнар.

Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга уткуштур алган социалистиг хүлээлгезинге Алексей Хурут мынча деп бижээн: «Бодум штукатур-малярның мергежилин өөренип албышаан, тудугжунуң мергежилинге үш аныяк дайынчыны өөредир мен». Ол сөзүн эвлеп, ону ажыл-херек-биле бадыткаан.

В. ПОПОВ.

Хабаровск край.

ТИИЛЕКЧИ ИЛЕРЭЭН

Республиканың аныяктарын шериг албаныи эрттиреринге белеткээр болгаш 1978 чылдың шериг келдириниккинин үлегерлиг чорудар дээш республикага чарлаан социалистиг чарыштыг түңнелин партия обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели үндүргеп.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүрээлеңинге албан эрттиреринге аныяктарны үлегерлиг белеткээни дээш Кызыл хоорайны бирги черни эвлээн деп санаап, аңаа СЭКП обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун тывыспышаан, 500 рубль түңнүг акша-биле шаңнаан.

Каа-Хем, Барыын-Хемчик районнарының шериг комиссариаттарын, партия, совет болгаш хей-иити органнарын Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунга шериг албаныи эрттиреринге аныяктар белеткээр талазы-биле эки ажылдаан деп санаан.

Аныяктарны ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниге албан эрттиреринге белеткээр ажылды улам эки-жидерни чер-черде партия, совет органнардан база спорт болгаш хей-иити организацияларындан негээн.

СОҢГУЛДАГА ТУРАСКААДЫП

ВЛКСМ Тыва обкому, ДОСААФ обкому база республиканың күш-культура болгаш спорт комитеди Совет Армияның 61 чыл оюнга база ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга тураскаадып агитпоходту организаттаан. Походтуң киржикчилери эрткен понедельникте республиканың барыын талакы районнарын эргээш келген. Агитпоходтуң маршрудун мындыг янзылыг тургускан: Кызыл—Шагаан-Арыг, —Ак-Туруг — Чадаана — Кызыл-Мажалык —Ак-Довурак — Тээли —Кызыл.

Агитпоходтуң сорулгазы— чер-черге камгалал массалыг ажылды, шериг-патриоттуг кижизидилгени эки-жидери, соңгулдалар дугайында лекция, беседаларны кылыры болгаш спортчу өөннарны чонга бараалгадыры.

Агитүнүүшкүннүң программазы солун. Республиканың шыырак дээн спортчулары, бирги разрядчылар В. Глушков, А. Пономарев, бирги класстың чеваачылары В. Шмидт, А. Кирилов, Н. Епифанов, Ю. Некрасов олар мотоциклдерге болгаш автомашиналарга фигурлуг башкарылганы көргүзүп чораан. Соңгулда системазының база социалистиг демократияның дугайында лекцияларны ВЛКСМ обкомунуң лектору В. Содунам болгаш ДОСААФ обкомунуң телээлекчилери номчаан. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, эки турачы Д. Таржа аныяктар-биле наш черге ужуражкан. ССРЭ-ниң спорт мастерлери В. Оюн, М. Оюн, А. Монгуш, В. Салчак хостуг хүрешке болгаш самбога көргүзүглерни кылган.

Республиканың шыырак дээн шыдыраачыларының бирээзи, бирги разрядчы К. Саян хей шыдыраачылар-биле харыугда ужуражыышкынны кылган.

Агитпоходтуң киржикчилери чамдык агитпунктуларга болгаш школаларга бергаш, соңгулда дугайында тематиктиг беседаларны номчаан.

Агитпоход Совет Армияның хүнү таварыштыр доозулган.

Ч. ЯНДАРА.

РАДИОТЕЛЕГРАФИСТ

Петр Гаврилов Барыын-Хемчик районда Кызыл-Мажалык суурга «тыва көдээ туут» трестиң кожуп чоруур механизаттаттынган колоназынга ажылдап турган. Бирле кежээ аңаа-шериг комиссариадынга чедип кээрин чалаан бижик келген. Ону шеригже келдирткен болган.

— Тудугжунуң хүндүлүг адым сыкпайн, ону бедик хүндүлеп чор, Петр.—Аныяк ооллу шеригже үдеп тура, эш-өөрүнүң чагыы ыңдыг болган.

Шеригге баргаш, үр-даа болбаанда, Петр шылгалдарны тергиин эки дужаап турган, бедик класстыг мергешилди чедип алган. Ооң соонда планшетистің тускай мергежилин база шиңгээдип алган. Политиктиг болгаш дайынчы белеткелге чедишкиннери дээш комсомолдал черге «Агаардан халдаашкынга удур камгалал шериниң тергиини» деп хөрек демдээ-биле шаңнаан, а ооң соонда аңаа «бичe сержант» деп атты тывыскан.

Эвлеглиг кичээл эртип турган. Аңыдыгжын бир шактан эгелеп Гавриловтуң салбырының дежурныйлаар эвлеп. Хоорай удаан. Төрээн чер база. Шагыранчыг ыржым. А хайгаралда — радиотелеграфистер. Оларның сорулгазы—агаарда байдал дугайында докладаамал харылзаа тудуп, медээ бээри. Кулактааштарда морзениң үзүк-үзүк, ширгин үнү. Петр оваарымчалыг дыңнаалгылап, кезек шалыкын ажылдапкан илеткеп эгелээр:

— Агаар!... квадратта... бирле чүве...

— Туруштарыңарже! — деп, офицерниң откут үнү чаңгыланып-ла үнер.

Агаарда байдал минута бүрүзүнде өскерилир болгаш чаа-чаа сорулгалар улажыпла турар.

Гавриловтуң салбыры белеп эвес даалганы күүседип шыдаан. Ынчангаш олар мактаткан. Амгы үеде ооң салбырында дайынчы бүрүзү бедик класстың мергежилдиглери. Чайгы өөредилгениң түңнели-биле Гавриловка тергиин деп атты тывыскан.

Бир-ле хүн Петр Гаврилов парторганизация секретарынга баргаш:

— Эжим майор, хууда херек дугайында силерден дилэм бар — деп, арай оожум чугаалаап немээн — Партия кежигүнүге кирип алыкеаш тур мен.

Хоочун коммунист комсомолчу-биле дыка үр чугаалашкан.

— Шын бодан турар-дыр сен, Петр. Мен сени деткип, рекомендация берип тур мен —дээш, майор хүлүмзүрээн.

Ю. САВОСТИН,
офицер.

ПОХОДТАП ЧОРААШ...

Орай күс. Аңаа дайынчы Шыырап канцеляриягa кирип келген.

— Солдат-биле мендилешкеш, таныжыңар, пионерлериң улуг вожатыйы-дыр — деп, дужааштыр орган уругже айытыпшаан, офицер чугаалаан.

Ынаыт кончуг узун эвес, шилгедек дурт-сынныг, оттуг характырлыг, хыш дээн аныяк назыда ол уруг туруп кээп, солдат-биле хол тутчуп мендилешкен. Ооң соонда пионерлер-биле поход чоруур деп турарының дугайын Шыырапка топтуу сүргей чугаалап берген. Пионерлериң походу мөңгэ кандыг хамаан боор кылдыр бодаа-даа, солдат аныяк кыстың тайылбырын кичээнгейлиг дыңнаан орган. Уруг чугаазын дооскаш, үнүп бар чыда эртен эрте белен турарын солдатка база катап сагындырган.

— Белеткепп четтигер сен бе?— деп ийилээп артканда, командир оон айтырган.—Арга-арытта уруглар ап чоруурy оюнчук эвес болгай, оваарымчалыг чоруңар. Оларны бис шефке алган болгай бис—деп, офицер немээн.

Харысаалгалыг ажыл опаашкан-дыр дээрзин Владимир Шыырап билип, командириниң сүмезин хүлээп алган.

Чиңге оруктап шууштур кылаштажып чораан пионерлериниң соондан спортчу костюм кедип алган, аңаа дайынчы Шыырап таваар базып орган. Уруглардың хөглүг алгы-кышкызы арганың ыржымын үреп чораан. Уруглар ыяш, үнүш бүгүдезин сонуургап, вожатыйындан болгаш Шыырактан янзы-бүрү айтыыглар салып, бирээзи бирээзин ажыр алгырар дээн үүве дег, бар-ла шаа-биле алгыржып чорааннар.

Амыдыралының иштинде Владимир Шыырап кандыг-кандыг солуп, чараш черлерни көрбеди дээр. Ынчалзаа даглыг черде бо хөл болгаш бо черниң бойдус чурумалы ону кайгадыпкан. Хөл аңаа долу сутлуг аяк ышкаш сагындырган. Ооң суунуң арыын үүге деңнээр, дүвүнде даштары безин көстүп чыдар...

Пионерлер одаг ужудуп алгаш, ону долгандыр ырлажып, ойнап турганнар. Хөглүг ыршоорга чардыккаш, пионер вожатыйы-даа, Шыырап-даа бир уругнуң, кымныг-даа эккеп каанын билдинмес, эрги салчыгашка олурупкаш, эриктеп элээн ырай бергенин эскербээннер. Кошкак күштүг хаттың аайы-биле сал эриктеп улам ырап бар чораан. Уругнуң алгызынлаа Шыырап ону көре тыртып каап, идиктерин ушта тепкилешкеш, хеви-биле хөлче шурай берген. «Далажып, девиден болбас» — оон бодалы-ла ол. Өремелендир дошталын чыткан сутнуң соогу мага-ботту муңмуң иилер-биле шивегейлеп-ле турганзыт... Салга четкеш, ону эриккe оожум ийип эккелген. Уругну пионер вожатыйынга хүлээдип берген, бүткүр болунуң аартап келгенин ам чаа эскерген: характары караңгылап, бажы дескинген. Барып ушпазын бодап, ушкан ыяш унунга сандайландыр олуруп алгаш, холдары-биле арнын дуй туткаш, кезек олурган. Ооң мурнунда таңдаш думчуктут, секилдерлиг арынныг, бажының чолдак дүгүн өрөөн лентаан алган бичии уруг буруузунган шинчилиг доңгайып алган ыыт чок турган. Владимир хенертен тура халаап, уругну ийн холунга ору көлүрүп алгаш, долгапмышаан ырлап эгелээн. Пионерлер аңаа улаштыра берген. Өткүт хор чаңгыланып үнген...

Эртенинде шериг хоорайжыгашка Владимириниң эрес-дидим чоруунуң дугайында чугаа дораан тарай берген. Чымчак сестер чугаалап, Шыырактың чылыг холун тударлар-даа бар болган.

Владимир Шыырапты ротаның ВЛКСМ бюрозунуң секретарынга соңгааны таварылга эвес. Эш-өөрүнге эвлеп, кандыг-даа даалганы ол ак сеткилдин-биле күүседир болгаш эш-өөрүнге хүндүткелдиг.

Кандыг-бир беседа кылыр дээш ол солдаттарны класска чыып-даа турбас. Оларынбиле өөредилге үеэниде-даа, хостуг шакта-даа чугаалажып четтигиптер. Бир ыыдыг беседа үеэниде бот-тывыңгыр уран чүүл дугайында чугаа үндүрүп эккелген. Ооларр шупту чөпшээрешкеннер. Концерт белеткелинге Шыырап боду баштай талантызын көргүскен: тыва ыры ырлаап, тыва танцы база тепкен. Бир чаа шүлүк болгаш школачы чылдарындан башта арткан басня-даа сактып чугаалаан. Номер бүрүзүн ол чедишкиннинг күүсеткен.

Удаваанда кезекке бот-тывыңгыр эрен чүүлдүң баштайгы концерти болган. Көрүкчүлер Владимир Шыырактың күүсеткен номерларын улуг сонуургал-биле көргеннер.

В. МУРОМЦЕВ.

БИСТИҢ КАНДИДАТТАРЫВЫС

ЧАЛЫЫ НАЗЫННЫҢ СӨРУУ

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң төп суурунуң кедээзинде, ырак эвесте, чазаглыг машина орууның кыдымда хой азыраар комплекс бар. Ногаан дозу-биле ишти, даштын будаан шуугай ханалыг бир аай хевириниң хой кажаалары маңаа туткандан бээр ол чыл чоокшулай берген. Ол үениң дургузунда ынна чаагайжыды туттунган чурттатла бажыңнары немешкен — ол малчыннарның ёзулуг микротөвү апарган. Бо комплексте 1600 ажыг төрүүр хойну дөрт хойжу өг-бүле ажаан турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле Улуг-Хемниң 656 дугаар соңгулда округундан депшиттирген депутаттың кандидаты Татьяна Монгушевна Доржукай ында чурттап орар.

Аалга эртежик чеде бердивис. Доржукайлар малының кажаазында болду. Хой кажааларының иинти байдалын сонуургап чоруп ор бис. Чүге дээрге бистиң республикавыска чаа хевириниң бо кажааларын тудуп турган үеде оларның шынарынга хамаарыштыр элээн чугаалар бооп турган. Шуугайлар аразында тудуг хевеңя суп чылыглаан ол кажаалар шыгып-дамдылаар, бларның бирээзи, улуг хар чаптарга, сыйлып кээп дүшкен-даа таварылга турган чүве. Бо удаада кажааларның иштики, даштыкы байдалы черле шымбай, арыг-силин-даа аажок болду.

Ишти делгем, чылыг, чырык кажааның бир ужунда, мал эми шыгжаан аптечка чапында кезек аныяк уруглар дуне төрээн хойларын, хураганнарын салчаштырбас дээш дугаарлаан турлар. Олардың-биле амыр-менди солчуп, депутатка кандидадывыс кайызы болуруп сонуургадым.

— Мен мен ийин — дээш аныяк уругларның бирээзи уткуштур кылаштап келди.

Мээң «депутадывыс» дээнимде чаетырыг чок. Татьяна Монгушовна улус депутаттарының район Совединиң депутады. Ол көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссияның ажылынла киржип турар. Хүн бүрүүң ажылының дугайын, хой ооллаашкынының, кыштаглаашкынның иинти байдалының дугайын чугаалажып тура, демги-ле бодалымга алзып, бо кажааларның ол-шыгының ам канчан баргаяш малчыннардан айтырдым.

— Каш чылдан бээр түгээр апаады. Ол айтырыгны тудугжуларның, совхозтуң техчөвүлелиниң, ооң соонда тудуг шынарының дугайын район Совединиң сессиязынга база чугаалашкан. Кажааларның чогум өртек-үнези улуг эвес, хой материал кирбес, тудар хуусаазы база узун эвес дээр чүве чораан. Шуугайларның ишти-даштын өртүнмес, иривес тускай будук-биле дозулап каан болганда агаар эрттирбес, соокта хыраалай бээр. Тудугжуларга ону эде кылдыткан, кажаа иштин боттарывыс база үргүлүү чылыг тургузуп, агаарладып турар улус бис—деп, Татьяна Монгушовна чугаалады.

Эрге-чагырга органының кайы-даа чадазының депутады кижиниң харыысалгазы улуг, чонунуң мурнунга хүлээлгези бедик. Соңгукчуларның кирген чагыын чогуур черлерге тургузуп сайгарары, чагыглар күүселдеэин түгле чедип алыры эвес, а ону организастаары, үстүү органнарның хүлээп ап турар доктаал, шиитпирлериниң күүселдеэинге контрольду холга алыры, депшиттирген чериниң чонунуң ажыл-амыдыралыдан хоорулбазы депутаттың хүлээлгези.

Малчыннарның, ылаңгыя ыраккы кыштаг-хонаштарда турар кижилериниң амыдыралының культуразын бедидер дээш Улуг-Хем районнуң партия, совет, ажыл-агый органнары сөөлгү чылдарда элээн оралдажыышкыннарны кылып келген болгаш кылып-даа турар. «Эң эки культурлуг өг-бүле дээш» чарыш, тыва өглериниң иштин шокар шестер, а даштын ак брезент-биле аян киир дерип алыры, өг иштин культурлуг кылдыр дерипри, хлеб аймаан боттары быжырып алырына өөренири, уругларының кижизидилгези, эки өөредилгези дээш ооң-даа өске айтырыглар амыдыралдың бедик культуразы дээш чарыштың кол негелделери бооп турар.

Бо айтырыгларны болур-чогууру-биле шиитпирлежиринге Т. М. Доржукай бодунуң үаыг-хуузун киириштирип келген. Депутат хүлээлгезин күүседиш, соңгукчулары-биле ужуражып чоруп турган, ол мындыг түүлүү эскерген. «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң малы арбын. Түгле кыштагларның саны бежен ажыл турар. Чоокка чедир оларның чаңгызында-даа электри чырыы чок турган. Ынчангаш малчыннар бажыңнарында, хой кажааларында керосин лампаларын ажыглап турган. Байдал ындыг болганда малчын кижиниң амыдыралының культуразын бедидер дугайында айтырыг канчаан шиитпирлеттинерил? Депутат ол дугайын аалдарга чоруп турган, соңгукчулары-биле сүмележип, специалистерге, дирекцияга айтырыгларны тургузуп келген.

Бүгү кыштагларже электри шугуму шөөр дээрге, хой чарыгдал үнези. Продукцияның бот-үнези улгадыр, харын-даа материалдыг курлавыр, акша-хөреңги чедишпес дээш өске-даа чөптүг чылдагаанар турзажок, бо айтырыгны шиитпирлеп болдуруның аргазы тывылган. Чоок болгаш эптиг черлерде ийи-үш өг-бүле чурттап турар кыштагларга электри шугумун чедирер, даглаштыг ырак кыштагларга моторлуг генераторну тургузар деп шиитпир хүлээп алдынган. 12 кыштагда электри чырыы кииртинген, ол ажыл ам-даа үргүлүлеп турар.

Хойжулар эртенги ажылын доозуптарга, Татьяна Монгушовнаның дөрт өрээл делгем бажыңынга аалдың улуг, биче кижилери чыглып келди. Соңгулда дугайын, республикада мал кыштаглаашкынының байдалын чугаалажып ор бис. Малчыннарның чурттап орарының бай-шыыраа, арыг-силин магалыг. Кылайтыр дозулаан шаланы янзы-бүрү өңнүг чадыглар шыва алган, хаваларда хевистер. Стулдарны чараш өңнүг постер-биле хаптагылап каан.

Чугаавыс аяны чоорту чазаглаашкын, чайлаашкынче шилчий берди.

Чай келирге-ле, Арыг-Үзүүнүң малчыннары бүгү үзүүн малын семиртириби-ле Таңды-Уула сыныының серии оттуг тайгаларынче көжүп үнүштер. Оларның кол чайлаа Бестиг-Караның оруу шаптараазынныг, чер аразы база ырак. Ынчангаш өг-бүлезиниң иштин хой азы элээн улгады берген малчыннар хой, инээн сүрүп алгаш, чайлагда чадырларынче боттанган чоруптарлар. Өгүүн хөрээжен эзлери чер четпес, күжү багай малын үзүп алгаш, Таңды-Ууланың эдээзинге чайлаглааш олурыптар.

Ол дугайын бистиң аравыска орган Ленин орденниг хоочун хойжу, коммунист Монгуш Чаш-оол, эрес-шоваазы кире берген:

— Бистер Кара-Бестиг-же үнүштериске, аалга артын калган хөрээжен чонну Татьяна удуртуп-башкарар кижи. Оларны эвилелдеп алгаш, будук-бүрү, сиген белеткедир, өдек бөлүрер. Бөлген өдекти кыштагларга чедирер дээш кылыр ажыл-ла хой — деп хөреди.

Татьяна Монгушевна Доржукай эртем-билиг дээш кызып чоруур аныяк малчын. Ол бо чер чурттут кижи. 1948 чылда Ак-Туруга төрүттүнген, ол-ла суурга 11 классты кежээки школага өөренип турган доосхан. Ооң соонда Кызылга тудугжулар сургуулун доосхаш, штукатур-маляр бооп чыл ажыр ажылдаан, өг-бүлезиниң аайы-биле Арыг-Үзүү суурже көже берген. Өөнүң эзэн Николай Доржукай чолаачылап, Татьяна боду поварлап, ховуу бригадазынга ажылдап, совхоз бүдүүргенинин элээн хой адырларынга ажылдап турган.

Чеден чылдарның эгезин. «Республиканың ашыктары — хой ажылынче!» деп кыйгырыг чер-черге шептереп турган ол үеде комсомолчулар Николай биле Татьяна база-ла дөстүмээн. Мал ажылынга ажылдаар дээш күзелин илередип, бир кодан хойну хүлээдип бээрин дилээн билдириишкинни совхозтуң дирекциязынга болгаш парткомуга бижээнер. Оларның күзели боттанган. Партком кежигүү, хоочун хойжу Монгуш Сандакович Чаш-оолду оларның дагдыныкчызынга быжыглаан. Ооп бээр-ле аныяк хойжулар хоочуннар-биле кады кыштаглап, чайлаглап, мал ажылынга чаңчыгып өөренген. Доржукайлар 1976—1978 чылдарда төрүүр түс хойга онааштыр 98-тен 104 хураганы ап, бир хойдан-на 3,2 кг дүктү кыргып келген. Ошгу беш чылдың эрткен чылдарында 1083 хураган алыр планын 1263 кылдыр ажыр күүседип, пландан ажыр 357 кг дүктү дужаган. Зооветеринарлыг бөлүмче өөренип, боттарының тускай мергежилии доктаамал бедидип келгеннер. Чоокта чаа бирги класстың хойжузу деп мергежилди тергиин эки дужаан алган. Олар төрүүр 414 хойну малдап турар. Хой ооллаашкынны адаптаган, чаш хураганнар онча-менди алдынган болгаш эки доругун турар.

— Мал ажылынга шалыкын өөренген, эртем-сургуул дээш түткүлүг уруглар бо. Чонушка мактадып чоруур улус. Чылдың-на шаңнадып, мактадырлар болгай. Эрткен чылын комсомол Төп Комитединиң «Беш чылдың аныяк гвардейжилери» деп хөрек демдектерибиле шаңнаттылар. Аныяк улустуң күзел-соруу ынчаар боттанып түве ышкажыл — деп, аныяктарның дагдыныкчызы бистиң чугаавыстың түңнеди.

С. МААДЫ.

ЧУРУКТА: Татьяна, Николай Доржукайлар дагдыныкчызы М. С. Чаш-оол-биле.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ

(Төнчүүр. Эгези 1-ги арында).

Бистиң чуртувуста кайгамчык улут бүдүүлге дедзигүүрүн тургускан. Социалистиг экономика көстүн көрбээн бедиже үнген, ооң ачызында чонуң чаагай чоруу улам бедээн, бистиң күрүнеевистиң айыыл чок чоруу идегелдиг хандыртынган.

Чурттуң нииити чедишкиннерин чугаалап тура, бистер ооң районнарының, областарының, крайларының, республикаларының экономикага болгаш социал хөгжүлдеге чедишкиннерин демдеглеп, бо дээрге ленинчи Коммунистиг партияның, национал политиказының ачызы, совет патриотизминиң болгаш пролетаржы интернационализминиң амыдыралчы идеяларының бүзүүрелдиг херечизи деп санап турар бис.

Чурт Украинаның Россияга каттышканының 325 чылын чоокта чаа демдеглеп эрттирген. Совет Латвияның, Литваның, Эстониянның алдан чыл оюн бүгү улустуң байырлады ыылдыр демдеглеп эрттирген. Бистиң чуртувустуң бүгү нацияларының болгаш биче улустарының чаңгыс эви, Коммунистиг партияны болгаш ооң Төп Комитедин долгандыр оларның сырый каттыжыышкыны—коммунизм дээш, тайбың болгаш дешилге дээш чаа-чаа чедишкиннериниң үнделгени.

Бистиң чедишкиннеривис болгаш чаалап алыышкынарывыс улут. Ынчалза-даа чедип алган түүлдерге оожургавас, четпестерни чайладыр болгаш таваржы берген бергелерни ажып эртериниң анализин кылыры—СЭКП-ниң тиилеттирбес күжү. Бо түүлдер СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунга, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга база катап бадыткаттынган. Пленумнуң шиитпиринде болгаш эш Л. И. Брежневтиң чугаазында бистиң экономикавысты хөгжүдериниң, чонуң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деңнелии белидериниң чугула угланыышкыннарын тодаткан, бистиң боттуг аргаларывыска, эртемге үнделеттинген үнелээшкинни берген.

Ынчаар чугаалаар ужурлуг түве болза, бистиң шүүмүүлеливистиң болгаш оот-шүүмүүлеливистиң дарыы кезээде нургаг бооп келген. Частырыгларны болгаш четпес түүлдерни, бергелерни болгаш шиитпирлеттинмээн айтырыгларны партия неезеде өттүр көрүп келген. Амыдыралдың идип үндүрүп турары чугула айтырыгларны шиитпирлээриниң дүлгүүрү партия, совет, ажыл-агый организацияларының ажылының стилин экижидери, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүн, кижи бүрүзүнүң коммунист болгаш партия кежигүү эвес кижи бүрүзүнүн, профсоюзлел кежигүүнүн, комсомолчуның күжениишкиннерин бедидери болур деп, оратор чугаалаан.

Эргелеп башкарылганы болгаш организаксы ажыл-чорудулганы сайыырангайыдары, практиктиг сорулгаларны эртемге үнделеп, ажыл-агыйжы шиитпирлээри бирги черге ужур-дуалыг апарган. Бо чорук кадрларны шилип алыр, таарыштыр тургузар болгаш кижизидер, сөс-биле ажыл-хөректиң нарыншас болуруңга, чүткүлдүг, идепкейлиг болуруңга, даандырган ажыл-хөрек дээш хууда харыысалганы бедидеринге дуалаар. Шиитпирлер күүселдеэин контрольдаары болгаш хынаары чидиг болгаш дээштиг болган турар ужурлуг. Бо негелдениң массалыг, оперативтиг, бедик ажыктыг болуруң чедип алыры—партия, хөй-нинти организацияларының, бүгү чергениң удуртукчуларының хүлээлгези.

Депутатка кандидат СЭКП ТК-ның Партийжи контроль комитединиң ажыл-чорудулганын чугаалаан, янзы-бүрү четпес түүлдер, партияның болгаш күрүнеениң сагылга-чурумун хажыдар чоруктар, еске-даа четпес түүлдер контроль чок чоруутун, оларны-биле өптежип, кошкак чоруктарны көргүзериниң түңнелинде азы шүүмүүлелдиг чок бооп турарындан болу бээрин ол демдеглээн.

Бистиң партиливис ленинчи чагыгларны адербишаан, совет хамаатылар боттарының өргелерин болгаш хостаалаарын билдиртиг ажыглаанын, боттарының хүлээлгелерин коммунизмниң эрге-ажыынга дүүштүр күүсетсин дээш хөй түүлдерни кылып келген болгаш кылыр.

Латви ССР-ниң экономика болгаш культура хөгжүлдезинге оратор тодаргай доктааган. Совет Латвияның чечентелишкиннинге аны-дуңма бүгү республикаларының кирилгезинин кайгамчык улут ужур-дуалын көргүзүп турар инжектерни ол чугаалаан.

Ленинчи даштыкы политиктиг угланыышкынны амыдыралга боттандырар талазы-биле Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне могаг-цылаг чок ажылды чорудуп турар. Тайбың болгаш аймык чок чорук дээш империализмниң реакциялыг күштериниң политиказынга удур баа долгейде дүшкүүрүг чорукту чаварылдырарынга моондактаар дээн Пекиниң улут күрүнеазирек политиказынга удур ССРЭ-ниң демиселин депутатка кандидат чугаалаан. ВСР-ге удур кыдат удуртукчуларының чарлааны оор ёзуңуп дайыны Мурнуу-Чөөн Азияга Пекиниң улут каазыраа политиказының ёзулуг арнын көргүскен.

Амты соңгулда кампаниязы партияның болгаш улустуң чаңгыс эвин улам быжыглаар болгаш ханыладыр, ленинчи Төп Комитетти долгандыр чонуң сырый каттыжыышкынын чаа күш-биле хөреңнелээр деп, түңнелинде А. Я. Пельше чугаалаан.

(СЭТА).

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыйынга үр чылда ак сеткилдг күш-ажылы дээш, күш-ажылчы ачы-хавыязын хүлээп көргенинин демдээ кылдыр СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнаары болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Мария Степановна Арыштаева—«Тудуг кезектери» комбинаттың профвилелдиң завкомунуң даргазы.

Елизавета Ивановна Велисова—Тыва сүт комбинадының ажылчыны.

Киприян Григорьевич Губанов—пенсионер.

Мария Демьяновна Горбунова—сүт комбинадының ажылчыны.

Иван Иванович Ещенко — Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң канцелярия начальниги.

Екатерина Георгиевна Иванова — пенсионер.

Нина Алексеевна Игольникова — сүт комбинадының ажылчыны.

Анна Николаевна Исакова—пенсионер.

Иван Николаевич Лебедев—пенсионер.

Александр Иванович Носов — пенсионер.

Неонила Еревеевна Сватикова — пенсионер.

Янина Карловна Семенюкова—«Восток» кинотеатрның контролеру.

Иннокентий Петрович Чащухин — пенсионер.

Антонина Николаевна Чернова—«Тыва коммунэнергонун» кол бухгалтериниң оралакчызы.

Иван Елисеевич Чернятьев — «Тыва коммунэнергонун» чылыг энергорайонунуң котелунуң машинизи.

Зоя Григорьевна Шишова—Кызылдың кинофикациниң бухгалтери.

Елена Михайловна Шустова—«Тыва коммунэнергонун» электри дериг-хөрекселдерин септээр слесарь.

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН «ТӘӘЛИ» СОВХОЗТАН

Хертек Бобанашевич Артаа — ажылчын.

Салчак Шай-Сурунович Баллан — ажылчын.

Салчак Даржакович Бышак — ажылчын.

Иргит Эрелчинович Кенден —пенсионер.

Иргит Дутбалович Оттуг-оол—пенсионер.

Чульдум Балчыкович Салчак—ажылчын.

Салчак Улапайевич Санчаа — пенсионер.

Калдар Саргыт-ооловна Суге-Маадыр—ажылчын.

Серен Чымбаевна Тойбухал — ажылчын.

Хертек Коштайевич Тойбухаа—даш чонукчузу мастер.

Чайдан Ходушевна Хомушку — пенсионер.

Салчак Улаатыевич Шамбил — ажылчын.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН «КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХОСТУУ» СОВХОЗТАН

Шужунмаа Балчий-ооловна Алтык — ажылчын.

Михаил Иванович Бобылев — ажыл-агый эргелекчизи.

Тюлюш Дойлар-ооловна Маннал — ажылчын.

Александра Георгиевна Станиславенко — склад эргелекчизи.

Екатерина Федоровна Шелехова — уруглар садының ажылчыны.

«ҮТКА 25 ЧЫЛЫ» СОВХОЗТАН

Евлокия Васильевна Блинова — пенсионер.

Хомушку Монгушевич Буян — пенсионер.

Тюлюш Деммаевич Даржай — пенсионер.

Сендажы Боандыкович Дора — пенсионер.

Тюлюш Холчукович Дора—пенсионер.

Оючутпаа Шожаловна Доржу—ажылчын.

Михаил Чамзырынович Дотпе—ажылчын.

Тюлюш Дивендиевна Дүзеңмаа — уруглар садының ажылчыны.

Мария Романовна Орешкова—ажылчын.

Савеш Антонович Петухов—пенсионер.

Сат Чүденович Санчай — пенсионер.

Монгуш Дандыкович Сумда — ажылчын.

Мильда Антоновна Чоллан — ажылчын.

Евгения Ивановна Чунина — ажылчын.

Нина Дмитриевна Шигапцева—пенсионер.

ӨСКЕ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРДАН

Нина Егоровна Багрецова — районнуң төп библиотеказының улут библиотекары.

Андрей Александрович Кузьмин — «Сельхозтехника» салбырының чолаачызы.

Михаил Петрович Медведев —Курстрах агентини.

Серин Бокен-ооловна Хертек—Торгалыг ортумак школазының башкызы.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1979 чылдың февраль 20.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

УЛУСТАРНЫҢ КИЛЕҢНИГ ҮНҮ

Социалистиг Вьетнамче Кыдаттың оор ёзу-биле халдаанынга удур делегейниң улустары киленниг үнүн кодүрүп, кыдат шериглериниң халдаашкынын соксадырын болгаш оларны вьетнам девискээрден үндүрерин негеп турар. Янзы-бүрү чурттарның политиктиг болгаш хөй-ниитчи көскү ажылдакчылары, парлалга Совет чазактың медеглелин калбаа-биле тайылбырлап, Кыдаттың КНО принциптеринге чорушкек, делегей эргезин дерзин ёзу-биле үреп турар агрессчи үүлгедиглери Пекиниң гегемониси политиказының ёзулуг утказын бүгү делегейниң мурнунга сойгалап турарын ол документиде айытканын онзалап демдеглеп турар.

Кыдаттың Вьетнамче кортук халдаашкыны Вьетнамның катап каттыжыр алганының соонда чурттуң чаартылганың болгаш быжыгыышкынның талазынга чедип алган депшилгезин чок кылыр сорулга-биле кылдынган- деп, АКШ-тың Компартиязының медеглелинде чугаалаан. Ол халдаашкын Вьетнамны дискек кырынга сөгүртүр, Мурнуу-Чөөн Азияга Пекиниң эжелекчи планнарын боттандырыр чорударынга ону чалча кылын алыр сорулгалыг. Ынчалза-даа АКШ-тың империализминиң болгаш оскеда агрессорларының чепсектиг күштери аштырыышкынга таварышкан ол черге кыдат авантюристериниң чагырыкчы болүү-даа, империалистериниң Мурнуу-Чөөн Азияда чалчалары болгаш өмөржикчилери-даа база аштырыышкынга таваржыр.

Ак бажында эн-не калчаалыг антисоветчи Бжезинский Совет Эвилелиниге удур хөпнүүл болгаш кыжаныышкын кампаниязы кылырынга Дэн Сяопин АКШ-на чоруп турганының үезинде ийдир алзын дээш бүгү-ле болдунгу дег үүлдерни кылган деп, медеглелде демдеглээн. Дэниң антисоветчи хөп-нүүлүү кыжаныышкынының, кыысыкчы чугааларынга тодаргай болгаш шиитпирлиг өйтур шавыышкынны бербейн, АКШ ооң ол чугааларынга идиг берип, ону бүдүү үүлдүгүнүн өөрген. Ынчангаш Дэниң АКШ-ка чораанын аяа болгаандыкчы салдар чедирерден туржук, харын Пекиниң Вьетнамга удур халдаашкынга идиг берген.

Вьетнамның хөрээ — бүгүниити тайбынны камгалаарының, национал хосталыышкынның, демократтыг хөгжүлдениң болгаш социализмниң хөрээ-дир. Ол айтырыгның хажыызынга артын калыры агрессиягa киришкени ол болур. Вьетнамның девискээринче шугуп кирген кыдат дайынаырактарга удур сырый каттыжарынче делегейниң бүгү-ле ак сеткилдиг кижилерин АКШ-тың Компартиязы кыйгырган.

Күүлүг шериг чепсектерин ажыглавышаан, Кыдаттың Вьетнамче халдаашкынны Франциянның коммунистериниң болгаш ажылчы чоннарының ханы дувурээзинин хайныктырган деп, Француз Компартиянның Политбюрозунуң медеглелинде чугаалаан. АКШ-ка чоокта чаа чоруп турганының үезинде Дэн Сяопиниң кыжаныкчы медегледдериге чарлап турганы, боо-чепсекти сагыштыыбиле ажыглаанының дугайында чугаа чоруп турар-дыр. Вьетнамның аажок улут каража-когаралдарга таваржын тура чаалап алган хамаарыштыры-ларны болгаш четпес үүлдерни, бергелерни болгаш шиитпирлеттинмээн айтырыгларны партия неезеде өттүр көрүп келген. Амыдыралдың идип үндүрүп турары чугула айтырыгларны шиитпирлээриниң дүлгүүрү партия, совет, ажыл-агый организацияларының ажылының стилин экижидери, күш-ажылчы коллективиниң бүрүзүнүн, кижи бүрүзүнүң коммунист болгаш партия кежигүү эвес кижи бүрүзүнүн, профсоюзлел кежигүүнүн, комсомолчуның күжениишкиннерин бедидери болур деп, оратор чугаалаан.

Эргелеп башкарылганы болгаш организаксы ажыл-чорудулганы сайыырангайыдары, практиктиг сорулгаларны эртемге үнделеп, ажыл-агыйжы шиитпирлээри бирги черге ужур-дуалыг апарган. Бо чорук кадрларны шилип алыр, таарыштыр тургузар болгаш кижизидер, сөс-биле ажыл-хөректиң нарыншас болуруңга, чүткүлдүг, идепкейлиг болуруңга, даандырган ажыл-хөрек дээш хууда харыысалганы бедидеринге дуалаар. Шиитпирлер күүселдеэин контрольдаары болгаш хынаары чидиг болгаш дээштиг болган турар ужурлуг. Бо негелдениң массалыг, оперативтиг, бедик ажыктыг болуруң чедип алыры—партия, хөй-нинти организацияларының, бүгү чергениң удуртукчуларының хүлээлгези.

Депутатка кандидат СЭКП ТК-ның Партийжи контроль комитединиң ажыл-чорудулганын чугаалаан, янзы-бүрү четпес үүлдер, партияның болгаш күрүнеениң сагылга-чурумун хажыдар чоруктар, еске-даа четпес үүлдер контроль чок чоруутун, оларны-биле өптежип, кошкак чоруктарны көргүзериниң түңнелинде азы шүүмүүлелдиг чок бооп турарындан болу бээрин ол демдеглээн.

Бистиң партиливис ленинчи чагыгларны адербишаан, совет хамаатылар боттарының өргелерин болгаш хосталыышкынын билдиртиг ажыглаанын, боттарының хүлээлгелерин коммунизмниң эрге-ажыынга дүүштүр күүсетсин дээш хөй үүлдерни кылып келген болгаш кылыр.

Латви ССР-ниң экономика болгаш культура хөгжүлдезинге оратор тодаргай доктааган. Совет Латвияның чечентелишкиннинге аны-дуңма бүгү республикаларының кирилгезинин кайгамчык улут ужур-дуалын көргүзүп турар инжектерни ол чугаалаан.

Ленинчи даштыкы политиктиг угланыышкынны амыдыралга боттандырар талазы-биле Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне могаг-цылаг чок ажылды чорудуп турар. Тайбың болгаш аймык чок чорук дээш империализмниң реакциялыг күштериниң политиказынга удур баа долгейде дүшкүүрүг чорукту чаварылдырарынга моондактаар дээн Пекиниң улут күрүнеазирек политиказынга удур ССРЭ-ниң демиселин депутатка кандидат чугаалаан. ВСР-ге удур кыдат удуртукчуларының чарлааны оор ёзуңуп дайыны Мурнуу-Чөөн Азияга Пекиниң улут каазыраа политиказының ёзулуг арнын көргүскен.

Амты соңгулда кампаниязы партияның болгаш улустуң чаңгыс эвин улам быжыглаар болгаш ханыладыр, ленинчи Төп Комитетти долгандыр чонуң сырый каттыжыышкынын эп-сеткил каттыштырылгазының организациязының медеглелинде кирген. Ук медеглелди ол организацияның Доктаамал секретариады дүрген чылдырган хуралга хүлээп алган. Вьетнам Социалистиг Республикага удур пекин ат-шериг халдаашкынны кыдат улустуң бодунуң эрге-ажыктарынга чорушкек болуп турарын ол медеглелде онзалап демдеглээн.

Бот-эргелиг Вьетнамның девискээринден кыдат шериглерни доп-дораан үндүрерин чедип алыр дээш хемчегларын алырынче Англияның чаваан болук лейборист парламентарийлер кыйгырган. Пекин удуртулганың авантюристиг үүлгедиглерин буруу шаңкан резолюция төлевилелин общиналар палатазынга киргген.

Совет чазактың медеглелин алгаш көөрге, ССРЭ ВСР-биле найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээ ёзуугаар бодунга алган хүлээлгелерин күүседир дээн деп демдеглевишаан, Японьяның «Майнити» солуну ам, кыдат ат-шериг ВСР-ниң девискээринче халдаанынын соонда, Дэн Сяопиниң болгаш өске-даа кыдат удуртукчуларының авантюристиг политиказы тодаргай илерен келген болгаш АСЕАН чурттарының талазындан Кыдатка хамаарыштыр дыка оваарымчалыг болур апаар деп онзалап демдеглээн. Мурнуу-Чөөн Азияже шугуп кирериниче чүткүл салып турар кыдат удуртукчулар боттарынга кедергей таарымча чок байдалды боттарының холдары-биле тургузуп алганнар.

Тайбынга ыналыышкылыг вьетнам улуска өлүм-чидимни болгаш үрегдээшкинни таварыштырып турар агрессияны чок кылыр, кыдат шериглерни вьетнам черден доп-дораан чугаа чоокка үндүре берзин деп негелде Азия болгаш Африка улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының организациязының медеглелинде кирген. Ук медеглелди ол организацияның Доктаамал секретариады дүрген чылдырган хуралга хүлээп алган. Вьетнам Социалистиг Республикага удур пекин ат-шериг халдаашкынны кыдат улустуң бодунуң эрге-ажыктарынга чорушкек болуп турарын ол медеглелде онзалап демдеглээн.

Бот-эргелиг Вьетнамның девискээринден кыдат шериглерни доп-дораан үндүрерин чедип алыр дээш хемчегларын алырынче Англияның чаваан болук лейборист парламентарийлер кыйгырган. Пекин удуртулганың авантюристиг үүлгедиглерин буруу шаңкан резолюция төлевилелин общиналар палатазынга киргген.

Совет чазактың медеглелин алгаш көөрге, ССРЭ ВСР-биле найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээ ёзуугаар бодунга алган хүлээлгелерин күүседир дээн деп демдеглевишаан, Японьяның «Майнити» солуну ам, кыдат ат-шериг ВСР-ниң девискээринче халдаанынын соонда, Дэн Сяопиниң болгаш өске-даа кыдат удуртукчуларының авантюристиг политиказы тодаргай илерен келген болгаш АСЕАН чурттарының талазындан Кыдатка хамаарыштыр дыка оваарымчалыг болур апаар деп онзалап демдеглээн. Мурнуу-Чөөн Азияже шугуп кирериниче чүткүл салып турар кыдат удуртукчулар боттарынга кедергей таарымча чок байдалды боттарының холдары-биле тургузуп алганнар.

КЫДАТ АГРЕССИЯГА ОЙТУР ШАВЫЫШКЫН

ХАНОЙ. Халдаашкынының кыдат күштериниң улуг чидириглерге таварышканының соонда Пекиниң агрессорлары немелде күштер маңаа, шериглерни бир янзы сайгара тургуза берген деп, Вьетнам информация агентилели (ВИА) дыңнаткан. Вьетнамның кызыгааржылары, улусчу ополченнери дайзынарга согуушкуннар таварыштырарын үргүлүүлеп турар. Соңгу талакы кызыгаар можуларга февраль 19-та болган тулчуушкуннар үезинде безин 1.500 ажыг кыдат солдаттарны чок кылган.

Хоанглиеншон можута дайзынның үш батальонун чылча шапкан, он-он танкыдарын үрей аткан. Кыдаттарның Намтхи хемин болгаш Кызыл хемин кежир тудун алган понтон көвүүглерин артиллерия-биле үрей боолаан. Ынчан каш-каш үүс кыдат солдаттар өлүүткен болгаш суглаа душкен.

Каобанг можуда Хоан районче чедире бээр орукка түс черниң чепсектиг күштери кыдат танкыларын, шериг чүк машиналарының болгаш чадаг шериглер кезектериниң бар чораан колоннаазынга хөпертен удур халдаашкын кылгакының түңнелинде дайзынның 13 танкызы үрей бооладтырган. 300 солдаты өлүүткен.

Куангнинь можута кыдат артиллерия район төвү Монгкайны боолаан. Кыдат ат-шериги Лангшон хоорайын эжелеп алыр дээн планнары буурап дүшкен деп, Лангшон можунуң шериг кезектериниң командылакчызы полковник Ле Шон дыңнаткан. Кыдат шериглер үрей аттырган танкыларын, өлүүткен үүс-үүс солдаттарын орук-тарга каапкан.

ХАНОЙ. Вьетнам Социалистиг Республиканың Премьер-Министриниң оралакчызы, даштыкы херектер министра Нгуен Зуй Чинь каяа-дыр каттышпас чурттарның даштыкы херектер министрлериниче чаваа чоруткаш, кыдат агрессорларга удур вьетнам улустуң демиселин деткиириче кыйгырган. «Вьетнамга удур агрессчи дайынны чорутпушаан, кыдат чагырыкчылар улустар аразының черле турваа чогуур эргелерин болгаш делегей харылаалардың дерзин ёзу-биле КНО-нуң Уставынга чорушкек үүлгедиг кылыш, таныныны болгаш чөптүг чорукту эргим үнелеп турар бүгү кижилерге ыыт чок чөчүүлеп турар-дыр» деп, ол чагаада чугаалаан.

(СЭТА).

КЕЖЭЭНИҢ МУРНУНДА ХҮНДУ

Бистер, совет кижилер, чурттуң амыдралында улуг болушкунуун — ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның бүдүүзүнде турул турар бис. 1979 чылдың март 4-те миллион-миллион кижилер соңгулда урааларынга кээп, Коммунистиг партияның, Совет чазактың даштыкы болгаш иштики политика талазы-биле ап чорудул турар хемчеглерни бүрүн чүүлдүгүнүн турарын илередип, боттарының бадылаашкынарын бээрлер. Совет улус СЭКП Төп Комителиниң бүгү соңгукчуларга, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң бүгү хамаатыларынга Кыйгырыын чүректиг ханыызындан улуг өөрүшкү-биле хүлээп алганнар. Ук Кыйгырыгда мынча дээн: «Делегейде эң баштайгы сайыраңгай социалистиг ниитилел бистиң чуртувуста тургусканынга шуптувус чоргаарланып турар бис. Бо тиилелге— хөй миллион массаларның кайгамчык улуг күженишкиниериниң түңнели. Ында совет кижилериң бүгү салгалдарының угаан-медерели болгаш күш-ажылы, дидим болгаш маадырлыг чоруу, билии болгаш дуржулгазы кирип турар. Төрээн чурттуң чедишкиниери бистиң чүректеривисти бүзүрел-биле чалгынналдырып, чаа-чаа тиилелгелерже хей-зөт киирип турар».

Тыва улустуң «мурнун хараныр, соон көрүнер» деп үлегер чугаазы бар. Бистер эрткен оруувусче хая көрүүр болзувусса, чедип алдынган чедишкиниеривис шыпай-ла эңдерик, ынчалза-даа мурнувусче хараныр болзувусса, кылыр чүүлдер база-ла эвээш эвес.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге эрткен соңгулдалардан бээр дөрт чыл ажып турар. Бо кыска үениң иштинде бистерниң бурунгаар базымывыс херии, партияның XXV съездиниң шиитпирлериниде Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүү эгээртинмес байлактарын шиңгээдип алыр дугайында онзалап айыткан. Ол дугайын эш Л. И. Брежнев бо районнарга чорул турган үеэнде база катан сагындырып, ол талазы-биле чуну-чүнү кылза эвил дээрениң дугайында айтыышкынарны берген.

Эрткен үениң дургузында мээң төрээн Тывам база-ла бурунгаар базымны кылган. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлүзү ажыглаада кирген, чаа Шагаан-Арыгның тудуу кядын түлүк. Саян далайлың Улуг-Хемни өрү чалгын өскеп кээр өйү чоокшулаан. Район бүрүзүнде чаа-чаа школалар, эмнелге черлери, культура одаглары... Безин чадаарда, республикавыс найысылалы Кызылды көрүңер. Чыддан чылче узун дургаар шөйлүп, доора дургаар калбарып бар чылар. Бир чыл хамаан чок, бир ай иштинде безин ыңай-бээр барбайн, бажың-биле ажылдаар чер аразынга кылаштан турган, хоорайның кайы-бир ужунга чеде бээриңерге, кижи көрбөзи, чаа чурттарга бажыңнары, албан организацияларының, өөредилге, бүдүрүлге черлериниң бажыңнары көк дээрже тейин үзүп алган турардыр. Ол дээрге Коммунистиг партияның, Совет чазактың эң аныяк автономнуг республика дээш сагыш салышкынының, Совет Эвилелиниң аку-дуңма улустарының бузулбас найыралының ачызыдыр. Моон-биле холбаштыр партияның Кыйгырыында «Эвилелдешкен болгаш автономнуг бүгү-лө республикаларның экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң деңнели чайгылыш чок бедин турар. Совет патриотизмниң болгаш интернационализмниң сорук киирикчи идеялары кижилериң медерелинче улам ханылап кирген»—деп олуругларны маңаа чоргаарлабиле сагынмас арга чок.

Эрткен соңгулдалардан бо соңгулдаларга чедир бистиң чедишкиниеривистиң бирээзи улус ажыл-агыйында ажылдан турар мурнакчы, шалыпчы кижилериниң чыл бүрү новуден турары болур. Бетин чижек. Каш хонук бурунгаар «Шын» солуунну помчуп ора, 1978 чылда түс хойдан түстен өрү хураган алган хойжуларның санының хөйүн магададым. Оон иштинде мээң төрүттүүнүн хемим—Актың уунда чурттан орар, «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу, түс хойдан 147 хураган алган Д. А. Оржактың адын көргеш, иштимде өөрүм.

Кежээниң мурнунда хүндү деп чугаа бар. Ол кончуг-ла шын. Кежээ, ажылгыр кижилер кымга-даа хүндүледир, мактаттырар.

Ам болур соңгулдаларга бистиң республикадан депутаттарың кандидаттарынга 13 кижи дешиттирген болгай. Олар кымнарыл? «Тиилелге» совхозтуң хоочуи механизатору, механизастаттынган комплекстиг отрядтың удуртукчузу, Күш-ажылчы Алдар орденниң II болгаш III чергези-биле шаңнаткан Д. С. Дандар, 1978 чылда Бүгү-эвилелдің социалистиг чарыжынга тиилекчи болган «Нарын» совхозтуң директору М. К. Дүгер. 1959 чылда хой бригадазын удуртуп эгелээш, оон соонда колхозунга хой чылда парторгтап, 1970 чылдан бээр колхоз даргалаан, амгы үеде совхоз директорлап турар, республикада сураглыг кижилериниң бирээзи кижи-дир. Азы Р. Ф. Григорович дижик. Ол кымыл? «Тыва тудуг» трестиң 48-ки тудуг эргелериниң шеверлекчилер бригадазының удуртукчузу. 25 чыл иштинде Кызыл хоорайда туттунган хөй-хөй бажыңнарның иштишташтын каастап, чурттакчыларның сеткилин өөртүп, оларга мактадын келген бөдүүн ажылчын-дыр. Х. Б. Куулар он классты дооскаш, «Октябрь 30 чылы» колхозка дораан-на хойжулай берген кадарчы. Оон күш-ажылчы көргүзүглери чылдан чылче өзүп келген. Чижээ, 1978 чылда түс хойдан 130 хураганны ап, хой бүрүзүнден 2 кг дүк алыр турган, 2 кг 400 грамм дүктү кыргын алган. В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинат — тыва улустуң чоргааралы. Оон бүдүрүп турар продукциязы—даг-дүгүн улус ажыл-агыйында калбаабиле хереглеп турары ыңгадаа билдиңгир. Ол улуг коллективте хып дээн аныяк эр, комсомолчу Н. О. Сарыглар бодүүн даг-дүгүн арыглаар эзлчегниң улуг регулировщиги болуп ажылдан турар. Кадды ажылдан турар эш-өөрү ону база депутаттың кандидадынгаديпиттиген, Академик Н. А. Пилюгинни бүгү чурт эки билир. Ол болза прибор тудуунун, автоматиканың болгаш телемеханиканың талазыбиле сураглыг совет эртемден, Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады, ийи дакпыр Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, хой-хой орденнериң эдилекчизи. Бин-хемчилер ону ССРЭ-ниң Дээди Совединің депутадының кандидадынга база катап адаан. «Известия» солуунуң сураглыг политиктиг тайылбырлакчызы В. Л. Кудрявцевтиң делегейде барбаанчетпээн чери чок. Ол бодунуң журналист ажылынга Коммунистиг партияның, Совет чазактың даштыкы болгаш иштики политиказын туруштуубиле камгалап, ону хажыдар дээн дайзынларга шиитпирлиг ойтур шавыышкынны берип турар. Т. М. Доржукай «ҮТҚА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны, түс хойдан чыл бүрүде 101 чедир хураганны ап, бир баш хойдан 3,21 кг дүктү кыргын ап турар, кадарчы А. Д. Салчак «Мурнакчы» совхозтуң малчыны, ВЛКСМ райкомунуң кежигүнү. Түс черниң агаар-бойдузу дошкун-даа болза, планныг даалгаларын өскелерден ажыр күүседип турар кадарчы. Ф. А. Родионова — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Успенкада сүт-баараан фермазының сураглыг бригадири, сүт бүдүрер талазы-биле мастер. ССРЭ-ниң Күралаг даргазының бирги оралакчызы Н. И. Рыжков болгаш СЭКП Төп Комителиниң кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң геология министри Е. А. Козловский.

Олар дээрге дооза хүндүлүкелдиг кижилер-дир.

Депутаттарга кандидаттарның составын-даа көрүңер: ажылчыннар, малчыннар, саанчы, эртемлен, журналист, совхоз бүдүрүлгезиниң удуртукчузу, партия ажылдакчызы, министр.

Конституцияны чөн тургузар, ында көрүнген эргелерин чөн эдилээр. Тываның ажылчы чоннары депутаттарга кандидаттар кылдыр күш-ажылы-биле шылтаараан, Коммунистиг партияга бердинген, тергиниңнериң тергилнерин шилип ап, дешиттиккенер. Шак ындыг толептиг кижилер дээш соңгукчулар чаңгыс кижи дег боттарының бадылаашкының бээр дээриңге кандыг-даа чигзинг турбас.

С. СҮРҮҢ-ООЛ,
чогаалчы.

Янзы-бүрү МЕДООЛЕР

ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛГА

Республиканың кинофикация ажылдакчыларының чөвүлел хуралы болуп эрткен. Эрткен ажыл-агый чылының түңнелдери болгаш 1979 чылда соруулар дугайында Тыва АССР-ниң кинофикация эргелелиниң начальниги А. Л. Аракчаанның илеткелин ацаа дыңнап, чугаалашкан.

Илеткелчи болгаш санал берген эштер боттарының ажылынга ханы ацализги берип, кол киҳэнгейни шиитпирлеттинмээн болгаш чедир кылдынмаан айтырыгларже угландырып, ажылчы чонуң коммунистиг кижизидилгезинге чугула рольду ойнап турар кинонуң ажылын экижидер хемчеглериң дугайын чугааланнар.

С. МОНГУШ.

ОЮННАР КЕЖЭЭЗИ

Март 4—ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнү. Ол хүнге белеткелдер чер-черде калбарган. Республиканың культура албан черлери ынчан солун программалыг концерттерни көргүзер, соңгукчуларның дыштанылгазын эки организастап эрттирер дээш белеткел ажылдарын чорудуп турарлар.

Чоокта чаа Хандагайты Культура бажыңынга совет соңгулда системазының дугайында лекция болган. Лекция соонда Хандагайты көдээ Совединиң чанында партия организациязы биле № 7 микрорайон тыва улустуң оюннарының кежээзин организастап эрттирген.

Партия эге организациязының секретары С. Сапникова тыва оюннарның төөгүзүн чугаалап таныштырган. А. Доржукай, З. Агбаан, М. Чучай, М. Саая болгаш В. Сыгыртаа олар сценага оюн көргүскеннер. Ол-ла кежээге янзы-бүрү конкуреттар, тывызыктажырынга маргылдаалар солун эрткен.

М. МОНГУШ.

АДА-ИЕЛЕРГЕ

Баян-Кол суурнуң Культура бажыңынга ада-иелер чыглып келген. Олар мында ортумак школа директору Я. Шаңнааның «Чоң аразынга чурттап билир херек», башкы З. Түвен-Бадының «Школа болгаш өг-бүле» деп лекцияларын дыңнаанар. Ол ышкаш школада профвилел комитединиң даргазы башкы Р. Бады-Назын өг-бүле бюджединиң камналгазының, чарыгдалының, күш-культура башкызы П. Бады-Назын күш-культура болгаш кадыкшылга дугайында беседаны кылганнар.

Ада-иелер лекция, беседаларны улуг соңуургалбиле дыңнап, хөй айтырыгларны салганнар. Школаның коридорунга өөренчүлериң бойдуе дугайында чураан чуруктарының делгелгези болгаш лекция, беседалар соонда өөренчүлериң концерти болган.

Б. БАҒЫТ-ООЛ.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

Украинаның Ровно хоорайын немец-фашистиг эжелекчилерден хостаанындан бээр 35 чыл ою болган. Ону хостажырынга Тываның эки турачылары идепкейлиг киришкеннер. Ровно хоорайны хостаанының байырлалынга республика найысылалының толээлери киржип чораан. Оон бирээзи ВЛКСМ Кызыл хооркомунуң секретары Н. Б. Антонова № 2 школаның өөренчүлерибиле ужурашкан.

Ровно хоорайны хостаарынга тыва эки турачыларның киришкенин, хоорайның амгы сайзыралын болгаш кызыл-ногаанчилериниң чорудуп турар ажылын соңуургаткан. Ровно школачыларның бергени пионер галетугун, чуруктуг альбомну школага дамчыштыр берген.

М. ТУЛУШ.

— Мээң бүгү бодалдарым амгы үеде чоокку келир үеже угланган: ССРЭ улустарының VII чайгы Спартакиадазынга киржиксээрим кончуг—деп, ча адарынга делегей чергелиг спорт мастери, делегейниң чемпиону, 1978 чылда ССРЭ-ниң Кубогунуң эдилекчизи Кетеван Лосаберидзе чугаалаан.

1978 чыл аңаа аас-кежиктиг болгаш өөрүшкүлүг чылдың бирээзи болган. Эрткен чылын ол ийи чыл дургузында болган үзүктелишкин соонда тренировкаларын уламчылаар деп шиитпирлээн болгаш улуг чедишкиниерлиг болган. Ковентри деп англи хоорайга болган Европаның чемпионадынга Кетеван Лосаберидзе команда зачедунга диптиң чемпиону атты чаалап алган, а хуу маргылдаага дөрт дөртку черни эзлээн.

Күженияшкиниг тренировкаларның түңнели ССРЭ-ниң Кубогу дээш маргылдаа болган. Аңаа Лосаберидзе бодунуң өөренчүзин Александр Шиошвили-биле кады турары. Ийи чыл дургузында кады кылып келген тренировкаларның түңнелинде Александр ийиги разрядчы турганындан спорт мастериниң кандидады болу бергеи.

М. ДАТИКАШВИЛИНИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧАСПАС АДЫГЖЫЛАР

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 61 чыл оюнга турасказаткан биче калибрлиг винтовка-биле кара боолаарының маргылдаазын Кызылдың ДОСААФ болгаш күш-культура коллективтериниң аразынга эрттирген. Аңаа 61 команда, 244 адыгжы киришкен.

Бо маргылдаага педагогика институдунуң В. Иргашов, В. Куклин, А. Щадрин, Н. Хозеева составтыг командазы 400 сан адар турган, 385-ти боолаан, бирги черни алган. Команда шилчиир кубок, бирги чергениң диплому-биле шаңнаткан.

Ийиги черни автоорук техникумунуң үшкузүн—хоорайның № 4 профтехучилищезиниң командалары эзлээн.

Эр улустан педагогика институдунуң толээзи В. Иргашов 98 санны, хереэжениерден хоорайның № 4 профтехучилищезиниң спортчузу Ф. Труфанова 95 санны аткаш, хууда бирги черни алганнар.

Боодалга маргылдаазының үезинде 25 кижи разряд нормаларын күүсеткен.

А. ЕФИМОВ.

ХААК ОРУУНГА

«Пионерская правда» солуннуң шаңналы дээш хаакка маңнаарының маргылдаазы Бин-Хемде Туран хоорайга болуп эрткен. Аңаа 6 школаның командазы, 125 өөренчүкчи киришкен.

Бичии уругларның ийи километрге чарыжынга Тарлаг школазының өөренчүзүн Саяна Доспан бирги черни алган. Эзлээди уругларның үш километрге маңнаарынга Туранның № 2 школазының төлээзи Эля Дондуп шылгараан.

Бичии оолдарның үш километрге маңнаар маргылдаазынга Туранның № 1 школазының спортчузу Сергей Новотортенцев бирги шаңналга төлептиг болган. Эзлээди оолдарның 5 километрге чарыжынга Туранның № 2 школазының өөренчүзүн Саша Чернобай бирги черни эзлээн. Команда талазы-биле Туранның № 1 школазының уруглары, Туранның № 2 школазының оолдары бирги черлерни алганнар.

Бо маргылдаага шаңналдыг черлерни алган өөренчүлер «Пионерская правда» солуннуң шаңналы дээш республика маргылдаазынга киржиргилер.

М. ЧАДАМБА.

БҮГҮДЕГЕ СОНУУРГАНЧЫГ

Чөөн-Хемчик районда «Октябрьның 30 чылы» совхозтуң Баян-Тала Культура бажыңынга Л. И. Брежневтиң «Күр чер» деп номунга номчулга конференциязы болуп эрткен.

Конференцияны совхозтуң парткому клуб чөвүлелиниң киржилгези-биле бир демниг организастап, чыыллган чонну ук ном-биле таныштырар соруланы салгаш, совхозтуң түскай эртемнигдерин база башкыларны конференцияны эрттиреринче хаара туткан.

Совхозта партком секретары Ч. Монгуш, совхоз директору А. Ховалыг, конференцияның киржикчилери М. Дагба-Доржу, У. Оржак, Д. Сат олар номнуң утка-шынарының, ында бижиттинген чүүлдериниң дугайында боттарының бодалдарын илередип, оон иштинден чамдык үзүндүлерни амыдырал-биле холбап тайылбырлааныы чыылганнар улуг соңуургал-биле дыңнап, оон хөй ажыктыг чүүлдерни билип алган. Номда бижиттинген чугула, амыдыралчы айтырыгларны бөгүнгү амыдырал-биле холбап турган, ылаңгыя хову, чер ажылдыглар солун айтырыгны сайгарганнар.

Чаагай дүжүт дээш демиселге «Күр черниң» ролю улуг деп түңнелди конференция үндүрген.

О. САЙЫН.

А. ЧАРЫНДАКТЫҢ «Хүлээлгемни күүсеткеш келдим, авай» деп чураан чуруу.

Грипп болгаш оон камгаланыры

Грипп дээрге шаг-төөгүдү бээр-билдиңгир аар халдавырлыг аарыг-дыр.

Грипптиң вирузун чүгле электроннуг микроскоп-биле көрүп болур. Ол микроскоп дээрге чүвени түс муң катап улгаттыбар күштүг.

Грипп аарының халдаарының болгаш оон тарап кептерээриниң кол дөзү болза оортан зараан кижи болур. Грипп чамдыкта бодунуң даштыкы демдектери безин көзүлбейн чиик эрте хона бээр. Ынчаар чиик аарын чоруур кижилер долгандыр турар улуска кончуг айыылдыг, түге дээрге олар боттарын кадык мен деп билип алган, өске ыпаан-ла кадык кижилерге гриппти халдадын каапкаарлар. Грипптен зараан кижи аараанының баштайгы хүнүндек эгелээш, ол аарыгдан шуут эттиңгиже чедир халдавырны тарадыр (ол дээрге бештен чеди хонук чедир үе болур). Кижи сегий берген сөөлүнде вирустар өлгүлен каар дээрзи билдиңгир, ындыг болза-даа оон халдавыры ыңай-бээр дажыглаан кандыг бир чүүлдү дамчыштыр өске чурттарже-даа тарай берип болур.

Вирус даштыкы ажык тыныш органнарының клеткаларына өзүп көвүдээр. Тыныш оруктарындан улус чугаалажып турда азы чодургеп-каккырган үеде бичии-бичии хенээг дамдыжыгаштар чаштап үнүп турар. Ол хевизиг дамдыжыгаштар-биле кады кижи грипп вирустарын бодунче киир тыныш алыр.

Грипптиң агаар дамчып халдаарын база бажың херекселдери алк-сава, пом, ойнаарактар дамчыт тарай бээриниң аргазын болдурбас херек.

Грипптиң халдавыры чылдың кайы-даа үеэнде, ылаңгыя кыжын болгаш чаңгыс пентерей берип болур. Гриппти сезон хевирлиг аарыг чоруу болза, кышкы үеде кижилер ораан-бажыңга моон турар чоруундан хамаарыгыр. Күскү болгаш кышкы үеде грипп болгаш өске-даа тыныш органнарының аарыгларының тараарынга салгаарлыг болур чүве болза, кижилериниң доңар (соокка алгыры) болур. Оон ыңай витаминнериниң, ылаңгыя А болгаш С витаминнериниң четпеэн база хамаарыгы бээр.

Кижи грипптен аарый берген дорааи билбес, оон кижиге халдай бергениниң соонда 1—2 хонгаанда ам билиңгаар. Аарыг колдуунда кончуг дүрген дээр; доңуп дидирээр, бажы дыка аарыыр, эдиниң изин 37, 5—38, чамдыкта 39—40 градус-даа четкилей бээр. Аарыг кижиниң эдиниң изин 37, 5—38, чамдыкта 39—40 градус-даа четкилей бээр. Аарыг кижиниң эдиниң изин органнарының аарыгларының тараарынга салгаарлыг болур чүве болза, кижилериниң доңар (соокка алгыры) болур. Оон ыңай витаминнериниң, ылаңгыя А болгаш С витаминнериниң четпеэн база хамаарыгы бээр.

Кижи грипптен аарый берген дорааи билбес, оон кижиге халдай бергениниң соонда 1—2 хонгаанда ам билиңгаар. Аарыг колдуунда кончуг дүрген дээр; доңуп дидирээр, бажы дыка аарыыр,